

Balkanlardaki Osmanlı Baldeken Türbeleri Hakkında Bir Değerlendirme

Özet

Türkiye'nin Trakya toprakları ile başlayan Balkan Yarımadası, Arnavutluk, Bulgaristan, Yunanistan, Eski Yugoslavya ve Romanya'dan meydana gelir.

Bu topraklarda Osmanlıların meydana getirdikleri geleneksel Türk mimari anıtlar arasında türbeler önemli bir yer tutar. Bunlar arasında da tesbit edebildiğimiz kadarıyla baldaken türbelerin sayısı oldukça fazladır. Çoğunluğu eski Yugoslavya topraklarında yer alan baldaken türbeler XV. yüzyıldan başlayarak XX. yüzyıla kadar devam ettiği görülmektedir.

Osmanlı devri türbe mimarisinde baldaken tipi türbeler önemli yer işgal ederler. Anadolu'da ilk defa Beylikler devrinde görülmeye başladığı kabul edilen baldaken türbelerin en güzel örnekleri Osmanlı coğrafyasında karşımıza çıkmaktadır. Türkiye topraklarında sayıları 100'ü bulan Osmanlı baldaken türbelerinden Balkanlarda çok sayıda yapılmış olmalıdır. Bunlardan tespit edebildiğimiz 43 adet türbenin 26 adedi günümüze gelmiş, 10 adedi yıkılmış, 7 adedinin durumunu tespit edemedik.

Ele aldığımız Balkanlardaki baldaken türbeler zengin bir mimari geleneğin ürünü olarak Osmanlıların dünya kültür mirasına hediyesidir.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Osmanlı, baldaken, türbe, plan.

*An Appraisal On The Ottoman
Baldeken Tombs In The Balkans*

Abstrac

The Balkan peninsula which starts the land of Turkey's Thrace consists of Albania, Bulgaria, Greece, Former Yugoslavia and Romania. The Balkan Adventure of Otoman which started in 1354, ruled with the conquest of Edirne and later being capital.

The tombs have reserved an important place among Turkish architectural monuments which have been built by them on these lands. Among those the baldachin tombs' numbers are quite many in our researches. The baldachin tombs, which most of them are in Former Yugoslavia, start from XVth century continue to XXth century.

Baldachin type tombs have occupied important place in the tomb architecture of Ottoman Period. The most beautiful examples of the baldachin tombs which were accepted their establishing firstly during Seignior Period are seen in Ottoman geography. The baldachin tombs of Ottoman which their number is 100 on Turkey's land should have built more than the present. We could find 43 baldachin tombs. 42 of them exist, 12 of them were collapsed, and 6 of them weren't able to find.

The baldachin tombs which have been studied by us are presents of Ottomans as the product of the rich architectural tradition.

Key Words: *Balkans, Ottoman, baldachin, tomb, plan.*

Türkiye'nin Trakya toprakları ile başlayan Balkan Yarımadası, Arnavutluk, Bulgaristan, Yunanistan, Eski Yugoslavya ve Romanya'dan meydana gelir. Osmanlı Devleti'nin 1354'de başlayan Balkanlar'daki iskan hareketi 1361'de Edirne'nin fethi ile başlamış, bu şehrin başkent yapılması ile devam etmiş ve bu bölgenin vatan olması ile sonuçlanmıştır.

Osmanlı devri türbe mimarisinde baldaken tipi türbeler önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Anadolu'da ilk defa Beylikler devrinde görülmeye başladığı kabul edilen baldaken türbelerin en güzel

örnekleri Osmanlı coğrafyasında karşımıza çıkmaktadır. Türkiye topraklarında sayıları 100'ü bulan baldaken türbelerden Balkanlarda da çok sayıda yapılmış olmalıdır.

"Rumeli" diye adlandırılan bu topraklarda Osmanlıların meydana getirdikleri geleneksel Türk mimari anıtlar arasında baldaken tarzı açık türbelerin sayısı oldukça fazladır. Bu döneme ait 43 adet baldaken türbe tespit ettik. Çoğunluğu eski Yugoslavya topraklarında yer alan baldaken türbe yapımının tespit edebildiğimiz kadarıyla XV. yüzyıldan başlayarak XX. yüzyıla kadar devam ettiği görülmektedir(Şekil.1).

Balkanlarda bu dönemde yapılmış olması gereken çok sayıdaki baldaken türbelerden tespit edebildiğimiz 43 türbeden 25'i günümüze gelmiştir. Bunlardan 13 türbenin yıkıldığını biliyoruz. Kalan 5 türbenin şimdiki durumu ise tespit edilememiştir." Osmanlı Devrinde yapılan baldaken türbelerin bir listesi için bak: Kılıcı, A. 2007:109-140". Bilindiği gibi son Bosna savaşında en çok zararı Müslümanlar ve Osmanlı mimari eserleri görmüştür.

KATALOG

1-Edirne Darülhadis Türbesi (Türkiye):

Edirne'de Darülhadis Camii'nin güneyindeki iki türbeden biri, altıgen planlı, kubbeli baldaken tarzı bir yapıdır.

Sade bir kaideye oturan türbe kesme taş ve tuğla kullanılarak yapılmıştır. Kesme taş kaide üzerinde yükselen ayaklar ve üst yapı bir sıra taş üç sıra tuğladan meydana gelen alması sistemle örülmüştür. Ayakları birleştiren tuğla kemerler basit profilli konsollara oturmakta, kemerler ahşap gergilerle desteklenmektedir. Gövde basit taş silmelerle sınırlandırılmıştır. Türbenin üstü 1963 yılında yapılan onarım sırasında kurşun taklidi beton siva ile kaplanmıştır(VGM. Arşivi 22.01.01/ 18 no.lu dosya) Kubbenin içi kireçle sıvalıdır. (Resim.1, Şekil.2).

Kitabesi olmayan türbe hakkında çeşitli kaynaklardan bilgi edinmek mümkündür. E.Hakkı

Ayverdi, Bâdi Efendi ve Rifat Osman'a dayanarak bu türbede II. Murad'ın kızı Hafsa Sultan ve II. Mustafa'nın 1700. yılında vefat eden kızı Ümmü Gülsüm Sultanın yattığını söyler(Ayverdi 1972a:384). Türbede II.Murad'ın oğulları Hasan Çelebi, Orhan Çelebi ve kızı Hafsa Sultan'ın mezarları vardır(Aslanapa 1965: 231). Halen türbede bir adet taş sanduka olup diğer mezarlar yapılmamıştır.

Darülhadis Camisi II. Murad tarafından 1435 yılında yaptırılmıştır. Cami kitabesi ve türbede II. Murad'ın kızının mezarının olması bu türbenin XV. yüzyıl ilk yarısında cami ile birlikte yaptırılmış olabileceğini göstermektedir(Gökbilgin 1952: 210).

2-Edirne Süloğlu Tatarlar Köyü Türbesi (Türkiye): Tatarlar köyünün eski mezarlığında yer alan türbe kare planlı, üzeri kubbe ile örtülü olup oldukça harap olmuş bir yapıdır. Kaidesi kaba yonu taş, üstü yapı tamamen tuğladır. Türbenin içinde mezar odası olması gereken bir boşluk bulunmaktadır. Kaba yonu taş kaide muhtemelen kesme taş ile kaplı olmalıdır.

Köşelerde kaide üzerinde yükselen kare ayaklar sivri kemerlerle birleştirilmiş olup içten pendentifler görülmektedir. Kemerlerin dışında bir tuğla sırası dolaşmakta, dış cepheye göre kemerler biraz içeride kalmaktadır. Kemer üzengi noktalarında, ahşap gergilere ait yuvalar vardır.

Genel olarak oldukça harap haldeki türbenin üst örtüsü ve batı cephe kemeri günümüze gelmemiştir. Döşemesi, mezar odası tamamen tahrip olan yapının asıl şeklini belirlemek zordur. Türbenin üzeri ise, sekizgen bir kasnak üzerinde yükselen ve pendentif geçişli bir kubbe ile örtülü olması muhtemeldir (Resim.2-3).

Sade bir görünüme sahip olan Tatarlar Köyü Türbesi, plan-kütle ve malzeme-teknik bakımlarından erken dönem baldaken türbelerle benzerlik göstermektedir. Üst örtüsü, iç mekanı ve taşıyıcı sistemi büyük ölçüde tahrip olan ve hakkında

herhangi bir yazılı o belge bulunmayan türbeyi mimari üslubuna göre XV. yüzyıla tarihlemek uygun olacaktır(Özer 2004. 51).

3-Edirne Selimiye Türbesi (Türkiye): Selimiye Camii'nin güneyinde, buradaki avlu kapısından gelen yolun kenarında bir set üzerinde yer alan türbe, kare planlı ve üzeri kubbe ile kubbeli örtülüdür. Yapımında kesme taş kullanılan türbenin dört köşesindeki zarif mermer sütunlar sivri kemerlerle pendentif geçişli kubbeyi taşımaktadır.

Birer kaideye oturan mermer sütunların başlıkları mukarnaslardır. Kemerler demir gergilerle desteklenmiştir. Cepheleleri sade silmelerle biten türbenin kubbesi kurşun kaplıdır. Altta sütunların aralarına bir sıra taş levha ve üstlerine demir parmaklık konularak türbe mekanı dıştan bölünmüştür(Resim.4).

Türbede sanduka şeklinde, baş taşı sarıklı bir mezar vardır. İçinde III. Ahmed'in 1718 yılında ölen Şehzadesi Selim gömülüdür. (Onur 1994:31). Bu tarih, türbenin yapım yılı olmalıdır.

4-Kızanlık Açık Türbe (Bulgaristan): Türbe, Kazanluk, Kızanlak gibi isimlerle de anılan şehrin üst kısımlarında Kule Mahallesinde bir park içinde yer almaktadır. Tamamen tuğla ile yapılmış türbe, kare planlı sade bir yapıdır. Kaide ve cenazelik gibi bölümleri yoktur.

Düz bir zemin üzerindeki türbenin dört köşesindeki kare ayaklar üstte sivri kemerlerle birleştirilmiş, üstü kubbe ile örtülmüştür. Pendentif geçişli tuğla malzemeli kubbenin ortası yıkılmıştır. Kemerlerin ahşap gergilerle desteklendiği boş yuvalardan anlaşılmaktadır. Kubbe içinde sıva izleri görülmektedir(Resim:5-6).

Yapıda herhangi bir süsleme elemanı görülmemektedir. Günümüzde içinde herhangi bir mezar görülmeyen türbe 1942 yılında kazılmış, çiniler ve bir lahit çıktığı rivayet edilmektedir (Ayverdi 1982:62).

Türbenin Rumeli gazilerinden birisine ait olduğu söylenmektedir. Ancak türbeye Mustafa Kemal Paşa'daki Türbesinde metfun olan Lala Şahin Paşa'nın iç organlarının gömüldüğünü söyleyen(Eyice 1992:183; Kiel 2001:106) ve Mihaloğulları Türbesi (Ayverdi 1982: 62) olduğunu söyleyen araştırmacılar da vardır. Bu görüşler doğrultusunda türbe XIV. yüzyıl sonu veya XV. yüzyıl başında inşa edilmiş olabilir.

5-Dimetoka (Didimotihan) Mehmet Ali Paşa Makam Türbesi (Yunanistan): Prostaryo diye de anılan türbe Dimetoka'nın doğu taraflarında yer almaktadır. Türbenin ana malzemesi düzgün kesme taş malzeme olmakla birlikte tonoz ve kemerlerinde tuğla malzeme kullanılmıştır. Yıkık olan kubbesi de muhtemelen tuğladan olmalıdır(Ayverdi 1982:334).

Türbe, kare bir kaidenin dört köşesinden yükselen dört kare sütun tarafından taşınan bir kubbeden meydana gelmektedir. Dört cephedeki kemerlerden türbenin kaide kısmı oldukça farklı bir yapıya sahiptir. Kaidenin altında kapısı doğuya açılan cenazeliğin üstü beşik tonozla örtülüdür. Kaidenin, türbenin zemin kısmını teşkil eden kısmında cenazeliğin üstünde içi boş dikdörtgen planlı bir çukur bulunmaktadır. Bu yapısı ile türbe hem cenazelik kısmına hem de zemininde cenaze defnedilebilecek bir çukura sahip ünik bir yapıdır(Resim.7-8).

Kitabesi olmayan ve adını taşıdığı Mehmet Ali Paşa hakkında bilgi edinemedik. Mimari özelliklerine göre XVII - XVIII. yüzyıllara tarihlenebilen yapı bir makam türbe olabilir.

Kubbesi yıkılan türbenin tuğla kemerleri iyi durumda değildir. Cenazelik tonozunda da bozulma vardır. Türbenin onarımı yapılarak yaşatılması faydalı olacaktır. Baldaken tarzındaki türbe, örülerek meydana getirilmiştir.

6-Kesriye Kurşunlu Cami Yanındaki Türbe (Yunanistan):Kare planlı, kubbeli bu yapı

günümüze gelememiştir. Türbeyi eski bir resme göre yapılmış çiziminden tanımlamak mümkündür. Yapı tamamen tuğla ile yapılmıştır. Türbenin dört köşedeki ayaklar sivri kemerlerle birleştirilmiştir (Şekil.3). Kemerler gergilerle desteklenmiştir (Eyice 1955:225)

Türbenin XV. yüzyılda inşa edilmiş olabileceğini düşünüyoruz.

7-Selanik Mevlevihane Yanındaki Türbe (Yunanistan): Kare planlı, kubbeli olan yapı günümüze gelememiştir. Eski bir resme göre türbeyi tanımlamak mümkündür. Yapı tamamen tuğla ile yapılmıştır. Türbenin yüksek kaidesinin dört köşedeki ayaklar dışa göre biraz içerde, sivri kemerlerle birleştirilmiş, üstte geniş bir hatıl üzerinde S kıvrımlı silme ile cephe bitmiştir. Üstü kurşun kaplı kubbeyle örtülü olan türbenin kemer açıklıkları metal parmaklıklarla kapatılmıştır(Resim. 9).

Selanik Mevlevihanesinin 1617 yılında Ekmekçizade Ahmed Paşa tarafından kurulmuş olması ile mimari şekline göre türbeyi XVII - XVIII. yüzyıllara tarihlemek mümkündür(Ayverdi 1982: 357).

8-Selanik Hortacı Süleyman Türbesi (Yunanistan):Hortacı Süleyman Türbesi dikdörtgen planlı bir yapıdır(Resim.10). Düz bir alanda yer alan türbe kare planlı altı adet direğin taşıdığı sivri külahlı üst yapıdan oluşmaktadır. Köşelerdeki dört ayak ile yan cephelerin aralarında bulunan birer ayak kemerlerle birleştirilerek üzerine üst yapı oturmuştur(Bıçakçı 2003:311).

9-Üsküp (Skopje) İbni Payko Türbesi (Makedonya): Vardar Nehri'nin kuzey sahilinde, İbn-i Payko Mahallesi'nde, İbn-i Payko (Haraççı Şuca) Mescidi'nin yakınındaki türbe, 1925 yılında yıktırılmıştır. Kare planlı, kubbeli türbenin, kaidesi ve kriptası yoktur. Köşelerdeki dört ayağın sivri kemerlerle birleştirilip, üzeri sekizgen kasnağa oturan

bir kubbeye örtülmüştür(Şekil.4). Yapı, taş ve tuğlayla inşa edilmiştir.

Kaba yonu taşı ve tuğlayla örülen kare planlı ayaklar sivri kemerlerle birbirlerine bağlanmıştır. Kemerler, iki sıra tuğla ve bir sıra düzgün kesme taşla alması düzende örülmüştür. Türbe cephesi ve yüksek kasnak bir sıra tuğla saçakla bitmektedir.

Türbenin iç mimarisi hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Sekizgen kasnakta baklava dilimli bir kuşak dolandır(Özer 2006:224).

Kitabesi olmayan türbenin Tahrir ve evkaf defterlerindeki kayıtlar ışığında XV. yüzyılda inşa edilmiş olabileceğini düşünüyoruz(İbrahimgil 2001:11).

10- Üsküp Şeyh Lütfullah Efendi Türbesi (Makedonya): Üsküp'ün kuzeyindeki Yahya Paşa Camii haziresindeki türbe oldukça harap durumdadır.

Kare planlı baldaken tarzında, taş ve tuğlayla inşa edilen türbenin üstü kubbeye örtülüdür. Kaidesi olmayan yapının cepheleri yuvarlak kemerli birer kapı şeklinde açıklıklara sahiptir. Batı cephede iki adet açıklık vardır.

Duvarlarında kaba yönü ve moloz taş ile tuğlanın birlikte uygulandığı türbede kemerler tuğlayla örülmüştür.

İçinde kuzey- güney doğrultusunda yerleştirilmiş bir mezar bulunan türbenin üzerini örten kubbe yıkılmıştır. Pandantiflerle geçilen kubbenin kasnağı yoktur(Resim.11-13, Şekil. 5). Eski resimlerde kubbenin tepesinde tuğladan yapılmış minare peteği gibi bir külah bir olduğu görülmektedir (Özer 2006: 231).

İnşa kitabesi bulunmayan türbenin, Şeyh Lütfullah Efendi'ye ait olduğu kabul edilmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda türbe en geç XVII. yüzyılda inşa edilmiş olmalıdır (Ayverdi 1981b: 277).

11- Üsküp Altı Ayak Türbesi (Makedonya): Kale'nin doğu eteklerindeki Tophane Mahallesi'nde

yer alan türbe 1963 yılında depremden yıkılmıştır. Günümüzde sadece oturtmalığı sağlam kalabilmiştir.

Altıgen planlı, kubbeli türbenin yapımında düzgün kesme taş ve tuğla kullanılmıştır. Kesme taşla yapılmış iki kademeli kaidenin köşelerinden yükselen "L" "ayaklar taş ve tuğlayla alması olarak meydana gelen kubbeli üst yapıya sahiptir. Kaidenin altında tuğla ile örülmüş, beşik tonozlu kriptası bulunmaktadır.

Türbenin kaidesinde kaba yonu taşı, üstünde düzgün kesme taş kullanılması dikkat çeker. Kemerler üzengi noktalarına oturtulmuş demir gergilerle desteklenmiştir. Cepheler üstte taştan profilli bir silmeyle nihayetlenir.

Sekizgen olması muhtemel kasnak ile buna oturan kubbenin şekli ve hangi malzemeye yapıldığı bilinmez. Ancak, diğer kısımları dikkate alındığında, burasının da alması örgü olması gerekir(Resim.14).

Halen içinde iki taş sanduka bulunan türbenin zemini, düzgün kesme taş kaplıdır. Pandantiflerle geçilen kubbenin iç yüzeyinin tamamen sıvalı olduğu tahmin edilmektedir.

Kime ait olduğu bilinmeyen ve mimarisinden dolayı "Altı Ayak" şeklinde tanınan türbe 1690 yılında yapılmış olmalıdır(Özer 2006:233; Ayverdi 1981b:304).

12- Üsküp Kiral Kızı Türbesi (Makedonya): Üsküp'ün kuzeydoğusunda, Gazi Baba Mahallesi'ndeki tepenin eteklerinde, bugünkü Matematik Fakültesi'nin yanında yer alan türbe 1963 depreminde yıkılmıştır.

Kare planlı kubbeli bir yapıdır. Yapımında düzgün kesme taş ve tuğla kullanılmıştır. Kare kaidenin dört köşesindeki yek pare kare ayaklar üzerine tuğla örülen sivri kemerler üstündeki tuğla düz cepheler düz bir silme ile bitmekte dıştaki kiremit kaplı piramidal külah içinde pandantif geçişli kubbe veya çapraz tonoz örtü vardı.

Dört sıra taşla örülmüş bir kaide üzerindeki sütun kaideleri sade olup başlık yoktur. Kemerler demir gergilerle desteklenmiştir.

Bir saçakla nihayetlenen cepheden sonra gelmektedir. Zemini düzgün kesme taş döşeli türbenin iç yüzeyi tamamen sıvalıdır. Türbenin kaidesinde kriptasının varlığı bilinmemektedir. Tespit edemediğimiz bir tarihte yıkılan türbenin günümüze sadece kaide kısmı gelmiştir (Resim.15–16, şekil.6).

İsmi “Kral Kızı” olarak bilinen türbeye ait kitabe, mezar taşı veya başka yazılı belge bulunamamıştır. Rivayete göre Bosna’nın fethinde esir düşerek sonradan Müslüman olan kralın oğlu ve kızı Üsküp’te yaşamışlar, kralın kızı ölünce, bu türbeye defnedildiği edilmiştir. Bu rivayet doğru kabul edilirse türbenin XV. yüzyıl sonu veya XVI. yüzyıl başında inşa edilmiş olması muhtemeldir (İbrahimgil 2001:10; Ayverdi 1981b:305).

13- Üsküp Meddah Baba (Paşa Yiğit) Türbesi (Makedonya): Hüdaverdi Mahallesi’nde, Baba Meddah Cami ve Medresesi’nin avlusunda bulunan türbe muhtemelen 1963 depremde yıkılmıştır. Günümüze türbenin sadece mezarı gelebilmiştir. Altıgen planlı, kubbeli türbenin ana malzemesi tuğladır. Moloz taşla yapılmış altıgen bir kaide üzerinde yükselen tuğla ayaklar sivri kemerlerle birleştirilmiştir. Kirpi saçaklarla bitirilen cephelerin üstünde yüksek bir kasnak vardır. Yapı çokgen kasnağın üstüne oturan dilimli bir kubbeye örtülmüştür. Kubbeye pendentiflerle geçilmektedir. Kubbe kasnağının iç yüzeylerinde, plastik olarak yapılmış üçgen kuşaklar değişik kompozisyonlarla bezenmiştir

Türbenin kriptası yoktur. Tuğlayla yığma tekniğinde yapılan eserin bütün yüzeyi içten ve dıştan sıvalıdır (Resim.17, Şekil. 7).

İnşa kitabesi bulunmayan türbeden halen zemini düzgün kesme taşla döşeli kaide kısmı ve doğu- batı yönünde uzanan bir mezar kalmıştır. Türbedeki

mezarın baş taşının üstü sivri kemer şeklindedir. Üstte bir çark-ı felek motifi, onun altında dört satırlık bir yazı yer almaktadır. Yazıda “1426 yılında ölen Üsküp fatihi Meddah Baba” şeklinde bir ifade okunur (İbrahimgil 2001:5; Ayverdi 1981b:247). Türbe Meddah Baba diye meşhur olan, Paşa Yiğit’e aittir. Onun ölümü türbenin de yapım tarihi kabul edilmelidir. (Özer 2006:220).

14-Üsküp Hatuncuklar Türbesi (Makedonya): Üsküp Hatuncuklar Camisinin kuzeybatısında yer alan türbe altıgen planlı, kubbeli bir yapı iken 1963 depreminde tamamen yıkılmış, taşları inşaatlarda kullanılmıştır (İbrahimgil 2001:6).

Taş ve tuğla ile almalı olarak yapılan türbenin kademeli bir kaidesi ve kriptasının olduğu bilinmektedir (Özer 2006:228).

Düzyüksek kesme taşla yapılan türbenin L planlı ayakları birbirlerine üstten, almalı olarak örülmüş yuvarlak kemerlerle bağlanmıştır. Kemerler ahşap gergilerle desteklenmiştir. Türbenin cepheleri profilli taş bir silme ile sınırlanır. Altıgen gövdeye oturan yüksek çokgen kasnağın üzeri kubbeye örtülmüştür (İbrahimgil 2001:8; Özer 2006:228). Kubbenin kaba yonu ve düzyüksek kesme taşla inşa edildiğini söyleyen araştırmacılara katılmak mümkün değildir. Verilen resimler incelenince türbenin üst yapısının yandaki Yahya Paşa Camisi gibi almalı bir örgüye sahip olduğu görülebilir.

Çokgen kasnağa pendentiflerle geçilmiştir (Resim.18, Şekil.8).

II. Bayezid’in damadı Yahya Paşa’nın kızı Hani Hatun’a ait olduğu kabul edilen türbe Hatuncuklar Camisi gibi XVI. yüzyılda inşa edilmiş olmalıdır.

15- Üsküp Dağıstani Ali Paşa Türbesi (Makedonya): Sultan Murad Camii’nin doğu cephesine bitişik olarak yapılan türbe, altıgen planlı bir yapıdır. Tamamen düzyüksek kesme taşla inşa edilen türbenin ayakları birbirlerine sivri kemerlerle bağlanmıştır. Türbenin kaidesi bir sıra kesme taşla

örülmüştür. Kemerler cepheye göre daha içte kalmaktadır. Demir gergilerle desteklenen kemerlerin üstünde profilli bir silme ile cephe sınırlanmıştır. Gövdenin üzeri ensiz, altıgen kasnağa oturan bir kubbe ile kapatılmıştır. Kubbe ve etekleri metal kaplıdır.

Türbede kuzeydeki iki kemerin köşelerinde, kabartma olarak yapılmış bitkisel motifler yer almaktadır. (Resim.19–21, Şekil. 9)

Yapının içinde iki adet mermer sanduka vardır. Bunlardan güneybatı taraftakinin baş taşı ve kapağı yoktur. Diğerinin baş taşı kapağı vardır. Sandukaların yan yüzlerinde, oyma tekniğiyle yapılmış geometrik ve bitkisel süslemeler yer almaktadır. Şahidelerden birinde çeşitli süslemeler ve 1774 tarihli 13 satırlık Arapça bir kitabe vardır. Türbenin kubbe göbeğinde, kalem işi tekniğiyle yapılmış, oldukça silik durumda bitkisel kompozisyonlardan oluşan boyalı nakışlar vardır.

Türbede Dağıstanlı Ali Paşa'nın, hanımı ve kızına ait iki sandukadan başka bir mezar yoktur. Ali Paşa'nın mezarının da burada olduğu rivayet edilmektedir. Yapım kitabesi olmayan türbedeki Ali Paşa'nın hanımına ait mezarın taşındaki 1774 tarihi yapım yılı olarak kabul edilebilir (Ayverdi 1981b:305; Özer 2006:125).

16- Üsküp İshak Bey Türbesi (Makedonya): İsa Bey Camii'nin güneyinde, Saat Kulesi'ne yakın bir yerdedir. Düzgün kesme taşla yapılmış temeli üzerinde, iki parça halindeki taş sanduka yerinde durmaktadır. Üzerinde hiçbir yazı veya dekoratif unsur bulunmayan sandukanın yer aldığı platform, düzgün kesme taş döşelidir.

Sadece temel kalıntıları mevcut olan türbenin masif duvarlı mı, yoksa baldaken tarzında mı olduğu anlaşılamamakla birlikte, türbenin köşelerindeki ayaklar baldaken bir yapı olduğunu göstermektedir (Resim.22–23).

Türbenin yapıldığı tarih ile ilgili kitabe veya başka bir belge mevcut değildir. Ancak, burada

yattığı kabul edilen İshak Bey'in H. 890 / M. 1485 yılında Selanik'te vefat ettiğini biliyoruz (Özer 2006:222). İshak Bey'in Selanik'te öldükten sonra, naşının Üsküp'e nakledilerek buraya gömüldüğü hususunda kaynaklarda bir bilgi olmamasına rağmen, genellikle yayınlarda Üsküp'te gömülü olduğu bildirilmektedir. Kesin olmamakla birlikte türbe, İshak Bey'in öldüğü yıllarda, yani XV. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş olmalıdır (İbrahimgil 2001:11).

17- Kalkandelen Hurşide Hatun Türbesi (Makedonya): Alaca Cami avlusunda bulunan türbe, kare planlı kubbeli bir yapıdır. Türbenin yapımında düzgün kesme taş kullanılmıştır.

Dıştan kare planlı olarak görülen türbe içte sekizgen planlıdır. Türbenin köşeleri içten pahlanarak köşeleri dar bir sekizgen elde edilmiştir. Yapının dışındaki geniş cephe dört yana yuvarlak formu kemerlerle dışa açılmıştır. Kemerlerin üstündeki sağır sivri kemer aynaları iki kademelidir. İçteki dar kenarların üstü tromp şeklinde olup kemerlerin üstünde sekizgen bir kasnağa bulunmaktadır (İbrahimgil 2001:9; Ayverdi 1881b:113). Kubbesi olmayan türbede herhangi bir mezar görülmemektedir (Resim: 24-25). Hurşide Hatun Türbesi 1524 tarihlidir.

18- Manastır Dört Ayak Türbesi (Makedonya): Şehrin girişinde bir tepe üstündeki Türk Mezarlığında yer alan türbe kare planlı kubbeli bir yapıdır. Türbe 1994 yılında yıkılmış olup temel kalıntıları mevcuttur. Yapı bir sıra düzgün kesme taş ve üç sıra tuğla kullanılarak, almaşık düzende yapılmıştır. Türbenin dört köşesindeki kare ayaklar sivri kemerlerle birleştirilmiş, üzerine sekizgen kasnaklı kubbe oturtulmuştur. Kubbe ve etekleri kiremit kaplıdır (Resim:26).

Türbenin kime ait olduğu ve ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Mimari özelliklerine göre XVI. yüzyılda yapılmış olmalıdır (İbrahimgil 2001: 11).

19- Ohri (Ohrid) Sinanüddin Yusuf Çelebi Türbesi (Makedonya): Fatih (İmaret) Camii önünde yer alan Sinanüddin Yusuf Çelebi türbesi L planlı açık bir türbedir. L'nin bir tarafında üç, bir tarafında iki kemerle dışa birer kemerle içe ve uç kısımlara açılmaktadır. Dış ve içi tamamen sıva kaplıdır. Halen açık olan türbenin üstü muhtemelen yapıldığı zaman da kapatılmamıştı(Resim. 27–28, Şekil.10).

İçinde sanduka şeklinde iki adet mezar vardır. Mezarlardan biri 1481–91 yılında ölen Sinanüddin Yusuf Çelebi'ye aittir. Mezar taşındaki tarihten hareketle türbe de bu tarihte yapılmış olmalıdır(Ayverdi 1981b:140).

20- Debre Sadık Paşa Türbesi (Makedonya): Sadık Paşa Türbesi Debre şehir merkezinde, Fatih Camii haziyesinin kuzey-batısında bulunmaktadır. Sekizgen planlı yapı, düzgün kesme taşla yapılmıştır. Türbenin sekizgen kaidesi vardır. Kaide üzerinde profilli kaide ve başlıklara sahip yivli sütunlar yuvarlak kemerler birbirine bağlanmıştır. Yapının kemerleri içe doğru profillerle şekillendirilmiştir (Resim:29).

Üst örtüsü yıkılan türbede iki adet mezar vardır. Bunlardan Sadık Paşaya ait mezar taşında 1800/1 yılında vefat ettiği yazılıdır. Paşanın vefat tarihi türbenin de yapım tarihi olmalıdır.” Bir çalışmada bu türbe Şaban Ağa Türbesi olarak isimlendirilmiştir”. Ancak içindeki mezar taşında Sadık Paşa ismi okunmaktadır(Turan vd.2004: 396).

21- Prizren (Kemani) Rabiye Hatun Türbesi (Kosova): Dikdörtgen planlı çatılı bir yapıdır. Dört cephede yuvarlak kemerlerle dışa açılan türbenin kapısı batıdaki açıklıktır. Üstü bir çatı ile örtülüdür. Tamamı sıva kaplıdır. Rabia Hatun'un yuvarlak mezar taşında yazı ve bitkisel süslemeler vardır(Resim.30–31, Şekil. 11).

Rabia Hatunun 1806 yılında öldüğü mezar taşında yazılıdır.

22-Dragaş Sarı Saltuk Türbesi (Kosova): Dragaş yakınlarındaki Plava Köyü civarında bulunan

türbe kare planlı kubbeli bir yapıdır. (Resim.32) Kaidesi ve cenazeliği yoktur. Dört köşede örülerek meydana getirilmiş sütunlara oturan üst yapı dıştan bir külahla örtülüdür. Kemerler gergilerle desteklenmiştir. Yapı sıva ile kaplı olduğundan kullanılan malzeme bilinmemektedir. Cepheler sade bir silme ile bitmektedir(Çoruhlu 2008 :82).

23- Tiran Kaplan Paşa Türbesi (Arnavutluk): Tiran Şehir merkezinde Ferhat Paşa Camisi yanındadır. Sekizgen bir kaide üzerine oturan sekiz sütun yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Tamamı düzgün kesme taşla yapılan türbenin halen kubbesi yoktur. Türbe 1819–20 yılında inşa edilmiştir(Resim.33).

Türbe şimdiki yerine 1944 yılında taşınmıştır (Turan 2004:30).

24- İşkodra Açık Türbe (Arnavutluk): Halk arasında “Harap Efendi” şeklinde isimlendirilen türbe, kare planlı bir yapıdır. Köşelerdeki L ayaklarla taşınan üst yapının kubbesi çökmüştür. Karenin her cephesindeki geniş birer kemerle dışa açılan türbenin içinde bir mezar bulunmaktadır. Dıştan köşeler pahlanarak sekizgen kasnağa geçilmiş, yan cepheler sade bir silme ile sınırlanmıştır.

İsmi gibi harap haldeki yapının kubbe kasnağından iki sıra taş kalmıştır.(Resim.34)

25- Saraybosna (Sarajova) Gazi Ali Paşa Türbesi (Bosna Hersek): Ali Paşa Camii avlusundaki türbe, kare planlı kubbeli bir yapıdır. Kesme taşla yapılan türbenin üst yapısını taşıyan dört sütun ve sandukasında mermer, kullanılmıştır.

Bir kenarı 3m. olan türbe kesme taş kare bir kaide üzerine oturtulmuştur. Dört köşedeki sekiz köşeli zarif sütunlar kaideleri karelerin köşeleri pahlanarak sekizgene dönüştürülmüştür. Sütunlar mukarnas başlıklıdır. Türbenin sivri kemerleri demir gergilerle desteklenmektedir.

Kubbenin sekizgen kasnağı vardır. Gövde ve kasnak yuvarlak bir silme ile bitmektedir Kubbe ve etekleri kurşun kaplıdır(Resim:35).

Türbenin içinde sanduka şeklinde iki mezar bulunmaktadır. Kavuklu mezar 1553 yılında ölen Ali Paşaya, diğeri de Ali Paşanın eşine aittir(Ayverdi 1981a:374).

Türbe 1553 tarihli cami ile birlikte yaptırılmış olmalıdır.

26-Saraybosna Katip Haydar Türbesi (Bosna Hersek): Katip Haydar tarafından yaptırılan Ak Caminin avlusunda yer alan türbe kare planlı çatılı bir yapıdır. Çatısı kurşun kaplı, piramidal bir külahla örtülüdür. Türbenin üst yapısı köşeleri pahlanmış kare ayaklar tarafından taşınmaktadır. Ayaklardaki pahlar üstte birer kavis yaparak bitirilmiş, kemer başlangıcındaki sade bir silme üzerine kemerler oturtulmuştur. Kemerler demir gergilerle desteklenmiştir. Ayakların arası tahta çıtalarla kapatılmıştır.

Türbenin üstü aslında kubbe ile örtülü olmalıdır. Yapının günümüzdeki hali bilinmemektedir(Resim. 36, Şekil.12).

Türbe ve caminin kitabesi yoktur(Ayverdi 1981a:312). Gazi Hüsrev Bey'in katibi olan Katip Haydar'ın Türbesini XVII. yüzyıl ortalarına tarihlemek mümkündür.

27- Saraybosna Mehmed Yusuf Efendi (Mehmed Yahya)Türbesi (Bosna Hersek): Ali Fakih Camii yanındaki mezarlıkta bulunan yan yana iki türbeden birisidir. Kare planlı bir yapıdır. Dört köşedeki zarif sütunlar türbenin üst yapısını taşımaktadır. Sütunlar üstündeki köşeleri pahlı başlıklara oturan sivri kemerler demir gergilerle desteklenmektedir. Yapının üstü sekizgen kasnağa oturan dilimli bir çatı ile örtülüdür. 3.20 x 3.20 m. ölçülerindedir(Resim.37).

Türbenin içinde iki mezar görülmektedir. 1779-80 yılında ölen Mehmet Yahya'nın türbesini Kadı

Ahmet yaptırmıştır(Ayverdi 1981a:313).

28- Saraybosna Köprülü Yusuf Paşa Türbesi (Bosna Hersek): Ali Fakih Camii mezarlığındaki ikinci türbe de kare planlı bir yapıdır. Dört köşedeki zarif sütunlar türbenin üst yapısını taşımaktadır. Sütunlar üstündeki köşeleri pahlı başlıklara oturan sivri kemerler demir gergilerle desteklenmektedir. Üst örtü sekizgen kasnağa oturan dilimli bir çatı şeklindedir. Yapı 3.20 x 3.20 m. ölçülerindedir (Resim:37).

Türbenin içinde iki mezar görülmektedir. Yusuf paşa 1747'de ölmüş, Türbeyi Kadı Ahmet yaptırmıştır(Ayverdi 1981a:313).

29- Saraybosna Hacı Sinan Türbesi (Bosna Hersek): Hacı Sinan Tekkesi yanında, bir mezarlık içindedir. Yüksek bir kaide üzerine oturtulmuş, kare planlı kubbeli bir yapıdır. Dört köşedeki sekiz köşeli zarif sütunlar türbenin üst yapısını taşımaktadır. Sütunların başlık ve kaideleri karelerin köşeleri pahlanarak sekizgene dönüştürülmüştür. Türbenin sivri kemerler demir gergilerle desteklenmektedir. Kubbenin sekizgen kasnağı vardır. Gövde ve kasnak yuvarlak bir silme ile bitmektedir Kubbe ve etekleri kurşun kaplıdır(Resim.38).

Türbenin içinde sanduka şeklinde iki mezar bulunmaktadır. Kavuklu mezar Ali Paşa'ya, diğeri de Ali Paşa'nın eşi Sakine Hatun'a aittir(Ayverdi 1981a:374).

30- Saraybosna Kuloğlu Esad Efendi Türbesi (Bosna Hersek): Hacı Cafer Camii Haziresinde yer alan türbe, kare planlı kubbeli bir yapıdır. Köşelerdeki dört mermer direk sivri kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Dilimli silmelerle biten beden duvarları üstüne yapının kubbesi oturmaktadır. Geç dönem mimari özelliklerini taşıyan türbenin şimdiki hali tespit edilememiştir.

Saray Bosna belediye başkanlığı da yapan Kuloğlu Hacı Esad Efendi 16.9.1912 de vefat

etmiştir. Türbe bu yılda yapılmış olmalıdır(Ayverdi 1981a:356).

31- Foça İbrahim Bey Türbesi (Bosna Hersek): Alaca Cami avlusunda yer alan türbe günümüze gelmemiştir(Resim.39). Kare planlı kubbeli bir yapı olan türbenin yapımında mermer sütunlar dışında düzgün kesme taş kullanılmıştır. Köşelerdeki dört sütun sivri kemerlerle birleştirilmiştir. Sütunlar zarif başlık ve kaidelere sahiptir. Kemerler demir gergililerle desteklenmiştir. Ayrıca sütunlar arasında demir parmaklıklar bulunmaktadır. Yuvarlak bir baş ve yassı bir ayak taşı vardır. Lahit basit taş levhalarla kaplıdır. Türbenin kurşun kaplı kubbesi sekizgen bir kasnağa oturmaktadır(Ayverdi 1981a:124).

Alaca Camiyi 1550 yılında yaptıran Hasan Nazır Efendi 1553 yılında vefat etmiştir(Ayverdi 1981b:125). Türbede “ Hasan Nazır’ın oğlu İbrahim 1550 yılında şehit oldu ” yazılı bir kitabe olduğu Nazır Efendi Camiyi yaptıırken oğlu İbrahim Bey için bir türbe yaptırdığını yerel araştırmacılardan öğreniyoruz(Nemlioğlu 1996:52). Bu bilgilere göre Türbeyi XVI. yüzyıl sonlarına tarihlemek gerekir.

32- Knejina(Knezina) Açık Türbe (Bosna Hersek): Sultan Selim Camii avlusunda yer alan kare planlı bir yapıdır. Dört köşedeki yekpare sütunlar üstünde piramidal külahlı bir örtü görülmektedir. Türbenin resminden üstü bir tarihte yıkılınca sonradan bu örtünün yapıldığını düşünüyoruz.

Türbedeki mezar taşında kitabe yoktur(Ayverdi 1981a:208).

33-Mostar Şeyh Yuyi Türbesi (Bosna Hersek): Türbe Sarıca İbrahim Ağa Camii yanındaki mezarlık içindedir. Dikdörtgen planlı türbe doğu batı istikametinde uzanmaktadır. Doğru ve batıda birer, güney ve kuzeyde ikişer yuvarlak kemerle cepheler dışa açılmaktadır. Başlık ve kaidesi olan sekizgen 6 adet sütun üst yapıyı taşımaktadır. Üstüne metal

kafes şeklinde oval bir kubbe yapılmıştır. Türbe de bir mezar vardır(Resim.40).

Türbede mezarı bulunan Şeyh Yuyi Mustafa Eyüboviç 1707 yılında vefat etmiştir (Ayverdi 1981a:239).

34- Mostar Mehmet Ağa Kreho Türbesi (Bosna Hersek): Nasuh Ağa (Vucjahovic) Camii kuzeyindeki hazirede yer alan türbe buraya Köse Yahya Camii yanından taşınmıştır. Kare planlı bir yapıdır. Üstü açık, kubbe yerine metal kafes yapılmıştır. Türbenin her cephesinde yer alan ikişer yuvarlak kemer ve sekiz sütunla üst yapı taşınmaktadır. Kemerler metal gergilerle desteklenmiştir. Yuvarlak sütunların sade kaideleri, baklavalı başlıkları vardır(Resim.41-42).

Türbenin içinde bir mezar görülmemektedir (Ayverdi 1981a:259). Türbe 1174’de yapılmıştır.

35- Akhisar (Prosaç) Şeyh Hasan Kâfi Türbesi (Bosna Hersek): Kâfi Baba diye de anılan Şeyh Hasan Kâfi Türbesi, yerleşim yeri dışında küçük bir külliye andıran yapının bir parçasıdır. Medrese ve tekke bölümleri de olan dikdörtgen planlı çok amaçlı bir yapının üçüncü bölümü türbedir. Günümüze aslı değişerek gelen türbeyi E.Hakkı Ayverdi’nin çizdiği restitüsyon projesine göre tanımlamak istiyoruz(Ayverdi 1981a:5). Kare planlı, kubbeli bir tarafı kapalı türbenin üç cephesi sütunlarla taşınan, sivri kemerlerle dışa açılmaktadır. Yıkılan türbenin sadece kaide kısmı ve ana yapıya bitişik sütun başlıkları kalmış, sonrada ahşap üst örtü yapılmıştır. Sofanın etrafı ahşap parmaklık ile çevrilmiştir. İçinde sade bir mezar vardır(Resim.43, Şekil.13).

Şeyh Hasan Kâfi 1614 yılında ölmüştür(Bursalı Mehmet Tahir Bey 1333: 277). Türbe de bu tarihte yapılmış olmalıdır.

36- Travnik Abdullah ve Celalettin Paşalar Türbesi (Bosna Hersek): Yukarı Çarşı denen yerde

bulunan türbe kare planlı üstü kafes şeklide metal bir kubbe ile örtülüdür. Köşeler ve aralardaki birer adet baklavalı başlıklı toplam sekiz sütun yuvarlak kemerlerle birleştirilmiştir. Her cephede kemerlerin üstü kalem işleri ile süslenmiştir. Sütun aralarında metal parmaklıklar vardır. Temiz bir işçiliğin eseri olan türbe gövdesi sade ve geniş bir silme ile sınırlandırılmıştır. İçte kubbeye baklavalarla geçilmektedir. İç ve dış kireç sıvalı kaplıdır (Resim.44,Şekil.14).

Türbede üç mezar vardır. İlki 1749 yılında vefat eden Bosna valisi Muhsinzade Abdullah Paşaya aittir. Oldukça süslü silindirik gövdeli mezar taşının süslü celisi hatla yazılmış kitabesi nefistir. İkinci mezarın sahibi Seyyid Hafız Celalettin Paşa 1819 yılında vali olmuş, 1822 yılında bu makamda iken vefat etmiştir. Üçüncüsü Abdullah Paşanın yakını bir çocuğa aittir(Ayverdi 1981a:448).

Türbe XVIII. yy. sonlarında yapılmış olmalıdır.

37- Travnik Vezir Mustafa Paşa Türbesi (Bosna Hersek): Yukarı Çarşı denen yerdeki Abdullah ve Celaeddin Paşalar Türbesinin yanında düz bir alanda bulunmaktadır. Altıgen planlı baldaken tarzı yapının üstü açıktır.

Altı köşesindeki baklavalı başlıklı sütunlar türbenin üst yapısını taşımaktadır. Altta birer kaidesi olan sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Üst yapı sıva kaplıdır. Kemerler demir gergilerle desteklenmiştir. Üstü kafes şeklide metal bir kubbe ile örtülüdür(Resim.44, Şekil.15).

Vezir Perişan –Çilek Mustafa Paşa 1798–99 yılında ölmüştür. Mezar taşının uzun bir kitabesi vardır(Ayverdi 1981a:46;Turan vd 2004:127). Paşanın ölüm tarihi türbenin yapım yılı olmalıdır.

38- Travnik Silahdar Abdullah Paşa Türbesi (Bosna Hersek): Hasan ağa Camii arkasındadır. Kare planlı türbenin üstü kafes şeklide metal bir kubbe ile örtülüdür. Köşeler ve aralardaki birer adet baklavalı başlıklı toplam sekiz sütun yuvarlak

kemerlerle birleştirilmiştir. Her cephede kemerlerin üstü kalem işleri ile süslenmiştir. Sütun aralarında metal parmaklıklar vardır. Temiz bir işçiliğin eseri olan türbe gövdesi sade ve geniş bir silme ile sınırlandırılmıştır (Resim.45, Şek.16). Abdullah Paşa 1785 yılında vefat etmiştir(Ayverdi 1981a:438).

39- Travnik Şeyh Mehmet Ve Hanımının Türbesi(Bosna Hersek): Derbent mevkiinde Yukarı Çarşı denen yerde bulunan türbe kare planlı üstü kafes şeklide metal bir kubbe ile örtülüdür. Köşeler ve aralardaki birer adet baklavalı başlıklı toplam sekiz sütun yuvarlak kemerlerle birleştirilmiştir. Her cephede kemerlerin üstü kalem işleri ile süslenmiştir. Sütun aralarında metal parmaklıklar vardır. Muhsinzade türbesinden biraz küçüktür. Temiz bir işçiliğin eseri olan türbe gövdesi sade ve geniş bir silme ile sınırlandırılmıştır. İçte kubbeye baklavalarla geçilmektedir. İç ve dış kireç sıvalı kaplıdır. (Resim.46-47)

Şeyh Mehmed'in 1780 yılında, eşinin 1782 yılında vefat ettikleri mezar taşlarında yazılıdır(Ayverdi 1981a:466). Şeyhin vefat tarihi türbenin de yapım tarihi olmalıdır.

40- Vakfı Kebir (Donji Vakıf) Miri Alem Mehmet Paşa Türbesi (Bosna Hersek): Bir kaide üzerindeki altıgen planlı kubbeli türbe düz bir alanda yer almaktadır. Bir kenarı 2.60m.dir. Türbenin üst yapısını altı adet zarif mermer sütun taşımaktadır. Sütunların alt ve üstünde birer simit dolaşmakta, altta kaidelere oturmakta, üstte baklavalı başlıklar taşımaktadır. Üstteki yuvarlak formlu kemerler demir gergilerle desteklenmektedir. Türbenin üstü açıktır. Halen alem oturtmak için metalden bir külah vardır. (Resim:48)

Türbede Bosna Valisi Miri Alem Mehmet Paşa ve oğlunun mezarları vardır. Paşa Bosna Valiliği sırasında (1786-1789) türbeyi oğlu için yaptırmış, vefatında kendisi de defnedilmiştir. Paşanın mezar taşında 1800 tarihinde vefat ettiği yazılıdır(Ayverdi 1981a:486). Türbe XVIII. yüzyılın sonuna aittir.

41-Vişgrad (Visegrad) Siyercic Türbesi (Bosna Hersek): Saraybosna'nın doğusunda Sırbistan sınırı yakınlarındaki Vişegrad'da bulunan türbe bir yapının dibinde yer almaktadır. Türbe 3,70 x 3,70 m. ölçülerinde kare planlıdır. Yapının tamamında küçük kesme taşlar kullanılmıştır. Türbenin üst yapısını taşıyan kalın sekizgen sütunları da taşlarla örülmüştür. Üstleri pahlanarak kareye dönüştürülen sekizgen sütunların üzerlerine sivri kemerler oturtulmuştur. Kemerler demir gergilerle desteklenmiştir(Ayverdi 1981a:512). Düz birer silme ile cepheler bitmektedir. Türbenin üstü açıktır (Resim.49). Yapının şimdiki hali hakkında bilgi sahibi değiliz.

42- Podgoriça Hasan Ağa Türbesi (Karadağ): Hasan Ağa Camisi avlusundadır. Kare planlı türbenin kubbesi dört ayağa oturmaktadır. L planlı ayaklar yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Yapımında kesme ve moloz taş kullanılan türbede kemerlerin ahşap gergilerle desteklendiği ayaklardaki yuvarlardan anlaşılmaktadır. İçinde tahrip edilmiş mermer bir sanduka vardır(Resim.50). Türbe XVII. yüzyıla tarihlenmektedir(Turan vd 2004:437).

43- İlok Açık Türbe (Hırvatistan) Vukovar–Srijem’de Çarşı Meydanı yakınında yer alan türbe sağlam durumdadır. Kare planlı kubbeli bir yapıdır. Düz bir alanda yer almaktadır. Kesme taş ve tuğla kullanılarak alması düzende yapılmıştır. Kaidesi olmayan türbe 3.70x3.70m. ebadındadır. Türbenin cenazeliğinin olup olmadığı bilinmemektedir.

Köşelerdeki sekiz köşeli ayaklar bir sıra taş iki sıra tuğla ile örülmüştür. Dört cephe sivri tuğla kemerlerle dışa açılmaktadır. Bir sıra kirpi saçakla biten cephelerin üstünde ortada kubbe, kenarlarda eğimli bir örtü görülmektedir. Kubbe pandantif geçişlidir(Resim.51, Şekil.17).

Halen içinde bir mezar görülmeyen türbe XVI. yüzyıla tarihlenir.

DEĞERLENDİRME

Balkanlarda yapılan Osmanlı baldaken türbelerin, plan, mekan anlayışı ve örtü sistemi, mimari elemanları, malzemeleri ve süslemeleri bakımından farklı özellikleriyle karşımıza çıkmaktadır.

Balkanlarda bizzat tarafımızca incelenen yapıların yanı sıra bilim adamlarınca görülen veya çeşitli kaynaklardan tespit edebildiğimiz Osmanlı baldaken türbelerinin sayısı 43 addettir.

Bu türbelerin plan tiplerine göre tasnifi ise;

A- Kare Planlı Baldaken Türbeler; 30 adet,

B- Altıgen Planlı Baldaken Türbeler; 7 adet,

C- Dikdörtgen Planlı Baldaken Türbeler; 3 adet,

D- Sekizgen Planlı Baldaken Türbeler; 2 adet,

E- Türbe “L “ Planlı Baldaken Türbeler; 1 addettir.

Baldaken türbelerinde cenazelik az görülmekle birlikte burada genel bir değerlendirme yapacak olursak; 43 türbeden 31 adet türbe bir kaideye oturmakta, 5 tanesinin içinde cenazeliği bulunmaktadır. Bunlardan Saraybosna Sinan Paşa Türbesi, Üsküp Altıayak türbesinin kaide ve cenazeliği vardır.

Baldaken türbeler simetrik cephelere sahiptir. Yapıların cepheleri biri birine benzemektedir.

Malzeme olarak kesme taş, moloz taş, tuğla kullanılarak kagir olarak yapılmış olan bu türbelerin üstü genellikle içte ve dışta kubbe ile örtülmüştür. Bazılarının üstü açık olup metalden kafes şeklinde, sembolik birer kubbe ile örtülmüşlerdir. Dört adet kare, bir adet dikdörtgen ve bir adet altıgen türbenin üst örtüsü bu şekildedir. Bu türbelerin bazılarının üstü külah veya külahı andıran sivri bir çatı şeklinde örtülmüş olup Anadolu’daki gibi burada piramidal külah şeklinde kagir bir dış örtü görülmemektedir.

Baldaken türbeler süslemeye çok az yer verilmiş sade yapılarıdır. Esasen Osmanlı mimarisinde mümkün olduğunca lüzumsuz süslemelere yer

verilmediğinden bu yapılardaki zarif biçimleniş ayrı bir süslemeyi gerektirmemiştir. Bu nedenle çini ve ahşapla yapılmış süslemeleri göremeyiz. Almasıık örgü düzenlemeleri, çeşitli silmeler başlıca süsleme öğeleridir.

Tesbit ettiğimiz 43 türbeden 26 adedi ayakta, 10 adedi yıkılmış, 7 adedinin şimdiki durumunu bilemiyoruz. Bazılarının da temelleri veya kalıntıları günümüze kadar gelmiştir.

Bildiğimiz baldaken türbelerin Balkanlardaki yayılışına haritadan bakacak olursak (Şek.1) Edirne'den (3 adet) başlayarak, bölgenin güneyinden Makedonya'daki Üsküp'te (8 adet) ve kuzeye doğru çıkarak Bosna Hersek'te Saray-Bosna(6) ve Travnik'te (4 adet) yoğunlaştığı görülür. Bu hat üzerindeki çeşitli şehirlerde birer ikişer adet bulunmaktadır

Türbeleri yapılış tarihlerine göre sınıfladığımızda; 7 adedi, XV. yüzyıldan, XV-XVI. yüzyıldan 1 adet, XVI. yüzyıldan 8 adet, XVII yüzyıldan 3 adet, XVII-XVIII. yüzyıl olarak tarihlenen 2 adet, XVIII. yüzyıldan 13 adet, XIX. yüzyıldan 3 adet, XX. yüzyıldan 1 adet türbe kaldığı tespit edilmiştir.

Ele aldığımız türbelerin 4 adedi kadınlara, 38 adedi erkeklere aittir. Yine bunların 2 adedi Osmanlı hanedanı, 14 devlet adamları ve diğer üç tanesi halktan önemli kişiler için yapılmıştır.

A-Kare Planlı Baldaken Türbeler : Edirne Süloğlu Tatarlar Köyü Türbesi (XV. yüzyıl.), Kesriye Kurşunlu Cami Türbesi (XV. yüzyıl), Kızanlık Açık Türbe (XV. yüzyıl), Üsküp Kırıl Kızı Türbesi (XV - XVI. yüzyıl), Vişegrad Siyercic Türbesi (1529), Foça İbrahim Bey Türbesi (1553), Saraybosna Ali Paşa Türbesi(1553), Manastır Dört Ayak Türbesi (XVI. yüzyıl), Dragaş Sarı Saltuk Türbesi(XVI. yüzyıl), Akhisar Şeyh Hasan Kâfi Türbesi (XVI. yüzyıl), İlok Açık Türbe(XVI. yüzyıl), Dimetoka M. Ali Paşa Makam Türbesi (XVII - XVIII. yüzyıl), Selanik Mevlevihane Türbesi (XVII - XVIII. yüzyıl), Saraybosna Hacı Sinan Türbesi(17. yüzyıl), Üsküp

Şeyh Lütfullah Efendi Türbesi(17. yüzyıl), Edirne Selimiye Türbesi (1718), Saraybosna Ali Fakih Mezarlığındaki Köprülü Yusuf Paşa (1747) ve Mehmed Yusuf Efendi (1780) Türbeleri, Travnik'te Abdullah ve Celalettin Paşalar (1749), Vezir Abdullah Paşa (1785) ve Şeyh Mehmet (1782) Türbeleri, İşkodra Açık (Harap Efendi)Türbe(XVIII - XIX), Saraybosna Esad Efendi Türbesi (1912)'dir

En kalabalık olan bu gurupta 30 adet türbe vardır. Bu türbelerden 10 adedi ayakta olup ikisi harap halde günümüze gelebilmiştir. 9 adedi yıkılmış, 9 adedinin günümüzdeki durumu tespit edilememiştir.

Bu türbelerden sadece Edirne Süloğlu Tatarlar Köyü Türbesi (15. yüzyıl.) ve Dimetoka M. Ali Paşa Makam Türbesinin (XVII-XVIII.yüzyıl) cenazelikleri bulunmaktadır. Bazı türbelerin de sadece kaideleri vardır. Kesriye Kurşunlu Cami Türbesi, Akhisar Şeyh Hasan Kafi Türbesi, Üsküp Kral kızı Türbesi, Üsküp Şeyh Lütfullah Türbesi, Selanik Mevlevihane Türbesi, Edirne Selimiye Şehzade Türbesi, Kalkandelen Hurşide Hatun Türbesi, Saraybosna'daki Ali Paşa, Hacı Sinan, Katip Haydar türbeleri bunlardan bazılarıdır.

Kare planlı türbelerden 16 adedinin üst yapısı sütun ile taşınmakta, 14 adedi çeşitli formlardaki ayaklarla taşınmaktadır. Ayaklar kare ve L şeklinde olabilmektedir.

Türbelerin kubbelerinde çoğunlukla kasnak yoktur. Kare planlı kubbeli türbelerde, trompla geçilen Kalkandelen Hurşide Hatun Türbesi hariç. geçiş elemanı olarak pendentif kullanılmıştır. Kare planlı Kızanlık Açık Türbe, Edirne Süloğlu Türbesi ve Kesriye Kurşunlu Cami türbelerindeki kare planlı ayaklar ve üst yapı tamamen tuğla ile örülmüştür. Bu yapının üçü de erken dönem (XV. yüzyıl) yapılarıdır. Kare planlı, kesme taşla yapılan Dimetoka Mehmet Ali paşa Türbesinin üst yapısı kareye yakın ayaklarla taşınmaktadır.

Travnik'te bulunan üç türbe ile Mostar'daki Şeyh Mehmet Türbesinin müşterek iki özelliği

bulunmaktadır. İlki bu türbelerin köşelerdeki sütunlarından başka cephe ortalarına da yerleştirilen yuvarlak kemerlerle bağlanan sekiz sütunla üst yapının taşınmasıdır. Diğer yapıların açık olan üstlerinin metalden kafes şeklinde, sembolik birer kubbe ile örtülmeleridir.

Kare planlı baldaken türbeleri üst yapılarıyla değerlendirildiğinde önce külahlı ve kubbeli diye iki ana guruba ayırmak mümkündür.

Kare planlı külahlı baldaken türbeler grubuna Bosna Hersek Saraybosna Ak Camii Türbesi girmektedir.

Bu guruba giren Üsküp Şeyh Lütfullah Efendi türbesinin cepheleri yuvarlak kemerli, batı cephede iki adet, diğer cephelerdeki kapı şeklinde birer açıklıklarla farklılık gösterir. Kasnaksız olan kubbesinin tepesinde, tuğladan yapılmış bir minare peteği şeklindeki külahı de dikkat çekicidir(Özer 2006:231).

B-Altıgen Planlı Baldaken Tip: Altıgen prizma gövdeli türbeler; Üsküp Meddah Baba Türbesi(1426), Edirne Darülhadis Camii Şehzadeler türbesi (XV. yüzyıl), Üsküp Hatuncuklar Türbesi(XVI. yüzyıl), Üsküp Altıayak Türbesi (XVII. yüzyıl), Travnik Mustafa Paşa Türbesi (1799), Vakfikebiri Mustafa Paşa Türbesi(1800)'dir.

Altıgen planlı türbelerden 5 adedinde taşıyıcı elaman olarak ayak, üç adedinde sütun kullanılmıştır.

Edirne Darülhadis Türbesi, Üsküp Meddah baba, Hatuncuklar, Altıayak ve kubbe ile örtülüdür. Altıgen planlı türbelerin kubbelerinde sade bir geçiş vardır.

Metalden kafes kubbelerin bilinen en eski örneği altıgen planlı 1663 tarihli İstanbul Köprülüler türbesidir(Kılıcı 2007:111).

C-Sekizgen Planlı Tip: Balkanlardaki sekizgen planlı iki türbe Arnavutlukta Tiran Kaplan Paşa ve Berat Sadık Paşa(1800) türbeleridir. Berat Sadık

Paşa(1800) Türbesinin sütunları çeşitli profillerle şekillenmiş, bu şekillenme türbe cephesine de yansımıştır.

D-Dikdörtgen Planlı Tip: Dikdörtgen planlı olan Mostar Şeyh Yuyo Türbesi(1707), Prizren Rabia Hatun Türbesi(1806) ve Selanik Hortacı Süleyman Türbesi bu plan tipinin üç temsilcisidir.

E-İstisnai Planlı Tip: Ohri Yusuf Çelebi Türbesi (1481) "L" planı ile istisnai bir tip teşkil eder.

SONUÇ

Baldaken türbeler Osmanlıların dünya kültür mirasına hediyesi olup Osmanlı türbe mimarisinin gerçekten zarif ve güzel örneklerini teşkil ederler. Balkanlarda da bunların çok güzel örnekleri bulunmaktadır.

Sonraki devirlerde de yine aynı olgunlukla yapılmış uygulamalarla bu gelenek günümüzde tercih edilen türbe biçimi olmaya devam etmektedir. Aliya İzzet Begoviç Türbesi son zamanlarda yapılan bir örnektir.

KAYNAKLAR

Arık. M. O.(1967).Erken Devir Anadolu Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri, *Anadolu(Anatolia)*XI, (1967). 7-100.

Aslanapa. O. (1965)Edirne'de Türk Mimarisinin Gelişimi, EDİRNE, Edirne'nin 600. *Fetih Yıldönümü Armağan Kitabı* (1965).57-100.

Ayverdi. E. H. (1972a) *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Murad Devri (1451-1481)*, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.

Ayverdi. E. H. (1972b)*Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri(1451-1481)*, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları

Ayverdi. E. H.(1977) *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri-Romanya Macaristan, I.Cild, 1 ve 2. kitap*, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.

Ayverdi. E. H.(1981a) *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri Yugoslavya II.Cild, 3 ve 4. kitap*, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.

Ayverdi. E. H. (1981b) *Avrup'da Osmanlı Mimari Eserleri Yugoslavya III.Cild, 3. kitap*, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.

Ayverdi. E. H. (1982) *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri Bulgaristan Yunanistan Arnavutluk*, IV.Cild, 4.5.6. kitap, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.

Batur. A. Osmanlı Camilerinde Almaşık Duvar Üzerine, *Anadolu Sanatı Araştırmaları 2* İstanbul.1970.135-208.

Bıçakçı. İ. *Yunanistan'da Türk Mimari Eserleri*, İstanbul, 2003

Bursalı Mehmet Tahir Bey(1333) *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul.

Cumbur. M. Saltukname'nin Türk Milliyetçiliğindeki Yeri ve Üçüncü Nüshasına Dair, *Milli Kültür*. S.1.(1977), s.52-55.

Çoruhlu, Dr. T. (2008)*Kayıp Mirasın İzinde - Gora Halk Sanatları*", UKID Yayınları, İstanbul

Eyice. S."Yunanistan'da Türk Eserleri", *Türkiyat Mecmuası* XII(1955). 205-230.

Eyice. S. "Gurbette Kalan Türk Eserleri" *IX.Vakıf Haftası Kitabı* Ankara1992, s.181-186.

Gökbilgin. T. *Edirne ve Paşa Livası*, İstanbul, 1952.

Hasol. D. (1979) *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü İstanbul Yapı -Endüstri Merkezi Yayınları*

İbrahimgil. M. Z. (20001) Makedonya'da Türbe Yapıları ve Türk Sanatındaki Yeri. *11. Türk Sanatları Kongresi, EJOS IVM.Kiel* vd.11.

Kılıcı, A. (2007.) *XIV Anadolu Türk Mimarisinde Erken Devir (XIV-XV. Yüzyıl) Baldaken Tarzı Türbeler*. Ankara. VGM. Yayınları.

Kiel. M. (2001) *Bulgaristan'da Osmanlı Dönemi Kentsel Gelişimi ve Mimari Anıtlar*, Ankara. Kültür Bakanlığı

Nemlioğlu. C.(1996).*Bosna-Hersek Foça'da Yok Edilen Türk İslam Kültür Eserleri*, İstanbul,

Onur. O. (1994) *Edirne Türbeleri ve Evlâdı-ı Fatihan*, Edirne

Önkal. H. (1992).*Osmanlı Hanedan Türbeleri*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları

Özer. M. (2004) Edirne - Süloğlu Tatarlar Köyü Türbesi, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 4 (1). (2004) 50-62.

Özer. M. (2006) *Üsküp'te Türk Mimarisi (XIV-XV.. Yüzyıl* Ankara TTK Yayınları

Doktor Rifat Osman(1999) *Edirne Evkaf-ı İslâmiye Tarihi C.I. Cevami ve Mesacid*, Ankara, (Özsoy. Ü.) VGM. Yayınları.

Turan.Ö. vd.(2004) *Balkanlardaki Türk Mimari Eserlerinden Örnekler*, Ankara TBMM yayını

Unat. F. R. (1940) *Hicri Tarihleri Miladi Tarihe Çevirme Kılavuzu*. Ankara, TTK Yayınları

Yüksel. A.(1983).*Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid Yavuz Sultan Selim Devri(1481-1520)*, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.

Resim-1.Edirne Şehzadeler Türbesi (C. Kılıççöte)

Resim-2.Edirne Süloğlu Tatarlar Köyü Türbesi (VGM Arşivi)

Resim-3.Edirne Süloğlu Tatarlar Köyü Türbesi (VGM Arşivi)

Resim-4. Edirne Selimiye Türbesi: (Gökçe Günel)

Resim-5.Bulgaristan Kızanlık Açık Türbe(2000)

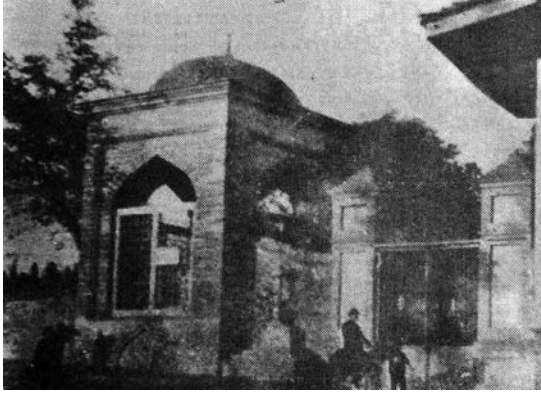
Resim-6.Bulgaristan Kızanlık Açık Türbe (2000)

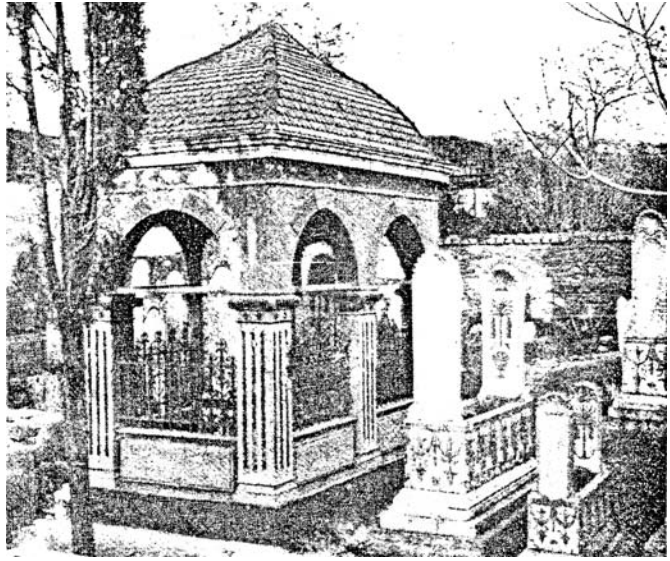
Resim-7.Dimetoka Mehmet Ali Paşa Makam Türbesi (2007)

Resim-8.Dimetoka Mehmet Ali Paşa Makam Türbesi (2007)

Resim-9.Selanik Mevlevihane
Türbesi(E.Hakkı Ayverdi'den)

Resim-10.Selanik Hortacı Süleyman
Türbesi:(Bıçakçı'dan)

Resim-11.Üsküp Şeyh Lütfullah Efendi
Türbesi (M.Özer'den)

Resim-12.Üsküp Şeyh Lütfullah Efendi Türbesi(2009)

Resim-13.Üsküp Şeyh Lütfullah Efendi Türbesi(2009)

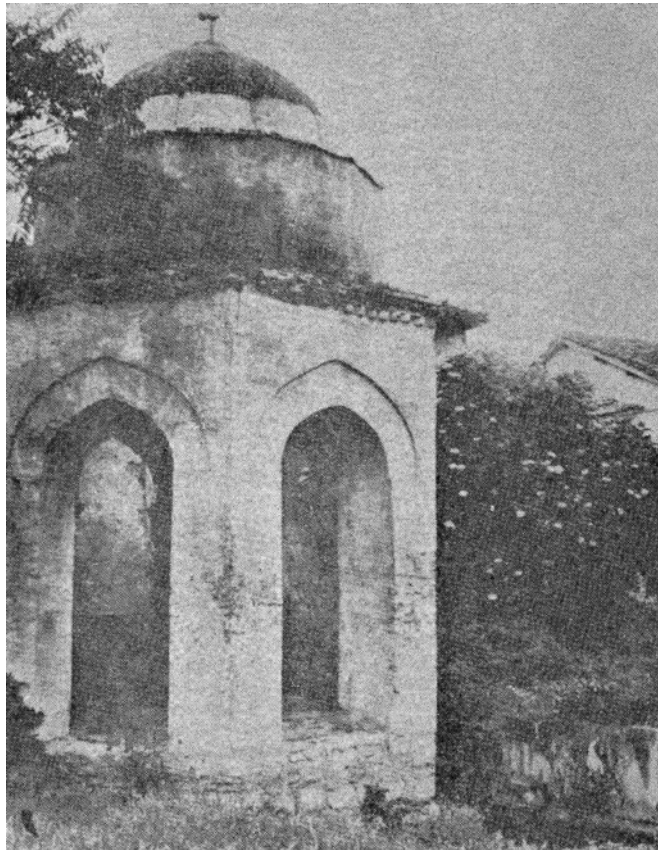
Resim-14.Üsküp Altı Ayak Türbesi(M.Özer'den)

Resim-15.Üsküp Kırıl Kızı Türbesi(M.Özer'den)

Resim-16.Üsküp Kırıl Kızı Türbesi(M.Özer'den)

Resim-17.Üsküp Meddah Baba (Paşa Yiğit) Türbesi(Ayverdi'den)

Resim-18.Üsküp Hatuncuklar
Türbesi(M.Özer'den)

Resim-19.Üsküp Dağıstani
Ali Paşa Türbesi(2009)

Resim-20. Üsküp Dağıstani Ali Paşa
Türbesi(2009)

Resim-21. Üsküp Dağıstani Ali Paşa
Türbesi(2009)

Resim-22.Üsküp İshak Bey Türbesi(M.Özer'den)

Resim-23.Üsküp İshak Bey Türbesi(Gökçe Günel)

Resim-24.Kalkandelen Hurşide Hatun Türbesi(2009)

Resim-25.Kalkandelen Hurşide Hatun Türbesi(2009)

Resim-26.Manastır Dört Ayak Türbesi (M.Özer'den)

Resim-27.Ohri Sinanüddin Yusuf Çelebi Türbesi (M.Z. İbrahimgil)

Resim-28.Ohri Sinanüddin Yusuf Çelebi Türbesi (Gökçe Günel)

Resim-29.Debré Sadık Paşa Türbesi (M.Z. İbrahimgil)

Resim-30.Prizren Rabia Hatun Türbesi(G. Günel)

Resim-31.Prizren Rabia Hatun Türbesi(G. Günel)

Resim-32.Dragas Sarı Saltuk Türbesi(www.Balgoc.Org.Tr/2003/Grolylar.Html-24.09.2007)

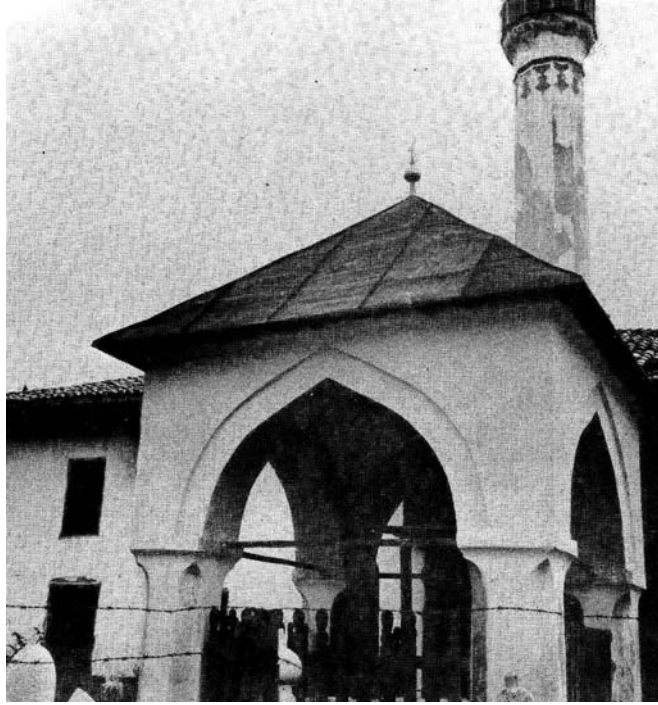
Resim-33.Tiran Kaplan Paşa Türbesi (M.Z.İbrahimgil)

Resim.34.İşkodra Açık Türbe(G. Günel)

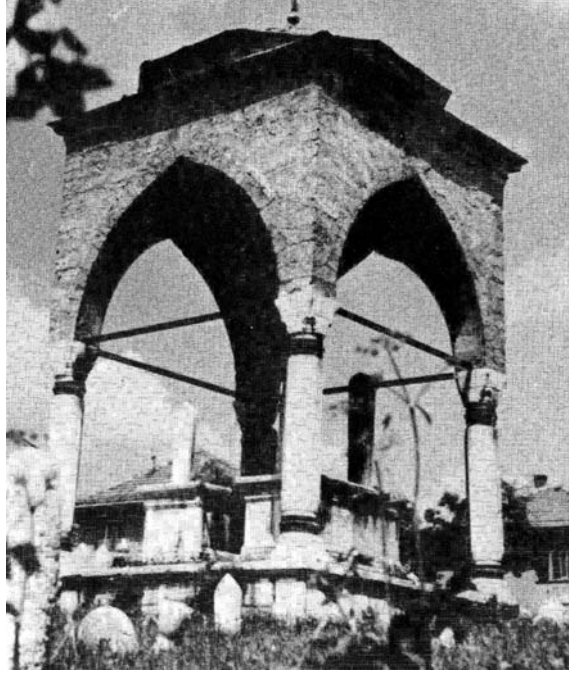
Resim-35.Saraybosna Gazi Ali Paşa Türbesi (M.Z.İbrahimgil)

Resim-36.Saraybosna Katip Haydar Türbesi(Ayverdi'den)

Resim-37.Saraybosna Ali Fakih Mezarlığı Türbeleri (M.Z.İbrahimgil)

Resim-38.Saraybosna Hacı Sinan Türbesi(Ayverdi'den)

Resim-39.Foça İbrahim Bey Türbesi (Nemlioğlu'ndan)

Resim-40. Mostar Şeyh Yuyi Türbesi

Resim-41. Mostar Mehmet Ağa Kreho Türbesi

Resim-42. Mostar Mehmet Ağa Kreho Türbesi

Resim-43. Akhisar Şeyh Hasan Kâfi Türbesi (flickr.com/photos/24171546@N02/2296101920-25.01.2009)

Resim-44.Travnik Abdullah Ve Celalettin Paşalar Türbesi ve: Vezir Mustafa Paşa Türbesi

Resim-45.Travnik Abdullah Paşa Türbesi(www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=469719-01.02.2007)

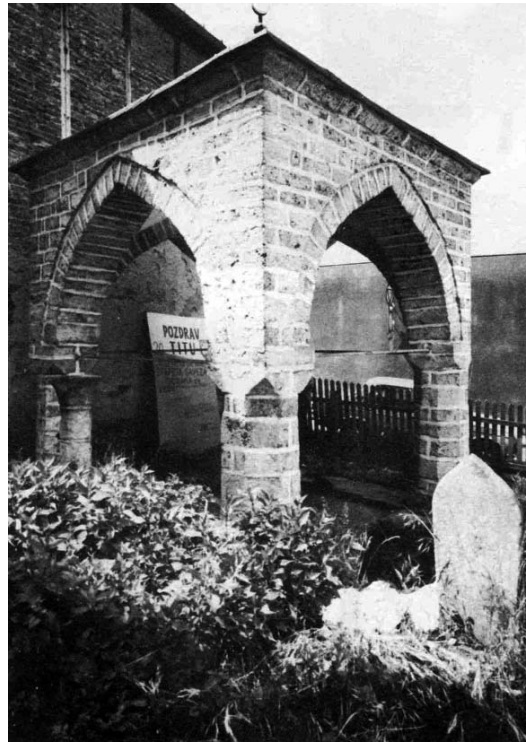
Resim-46.Travnik Şeyh Mehmet Ve Hanımının Türbesi (M.Z.İbrahimgil)

Resim-47. Travnik Şeyh Mehmet Ve Hanımının Türbesi (M.Z.İbrahimgil)

Resim-48.Vakfı Kebir Miri Alem Mehmet Paşa Türbesi
(<http://flickr.com/photos/15033166@N04/sets/72157602455441650-14.01.2009>)

Res.49.Vişgrad Siyercic Türbesi (E.Hakkı Ayverdi'den)

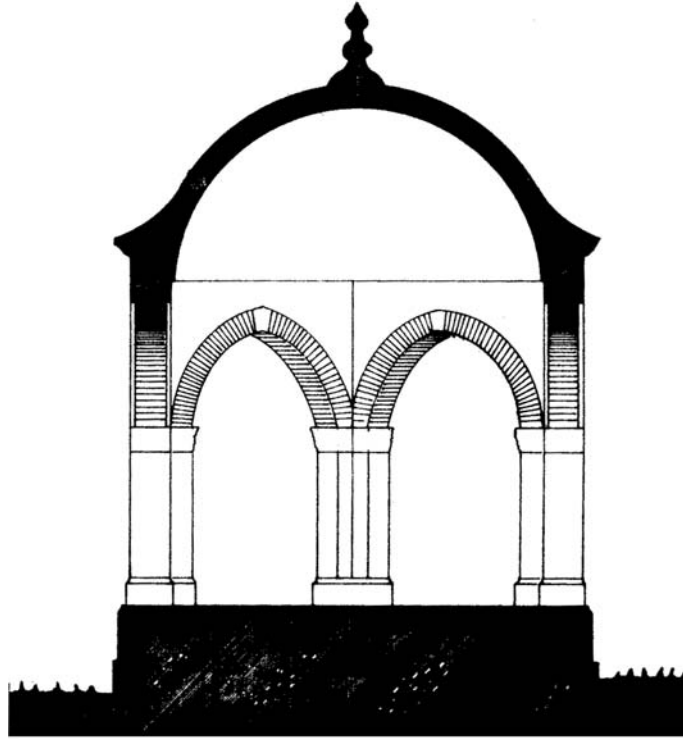
Res.50.Karadağ Podgoriça Hasan Ağa Türbesi(M.Z.İbrahimgil)

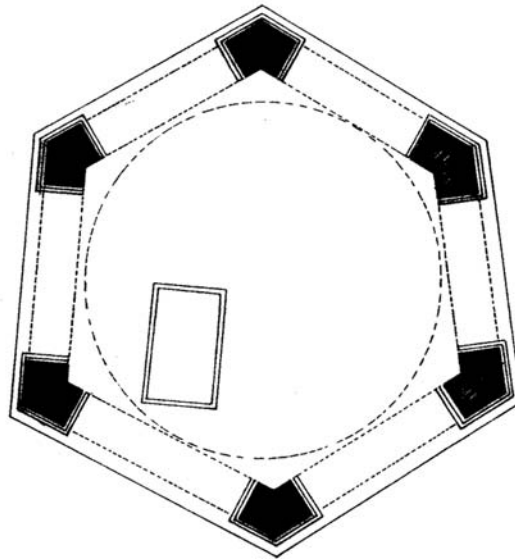
Res.51.Hırvatistan İlok Açık Türbe (M.Z.İbrahimgil)

Şekil-1. Balkanlardaki Baldaken Türbeler Haritası(TİKA)

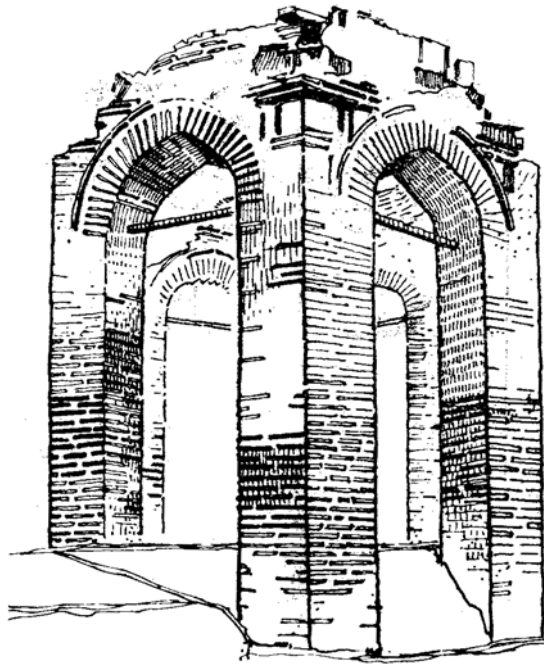
KESİT

PLAN

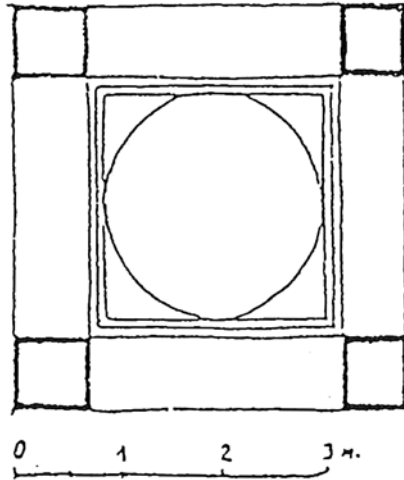
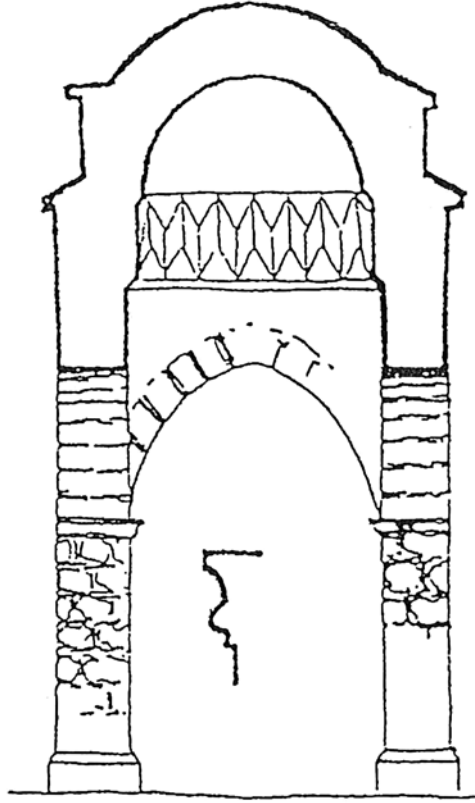

Şekil-2. Edirne Şehzadeler Türbesi(Özen'den)

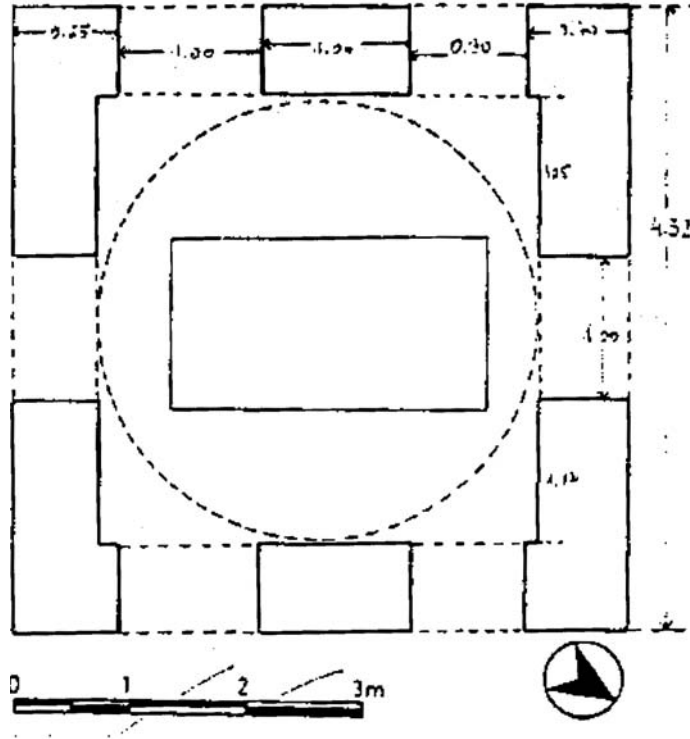

MÜBİN

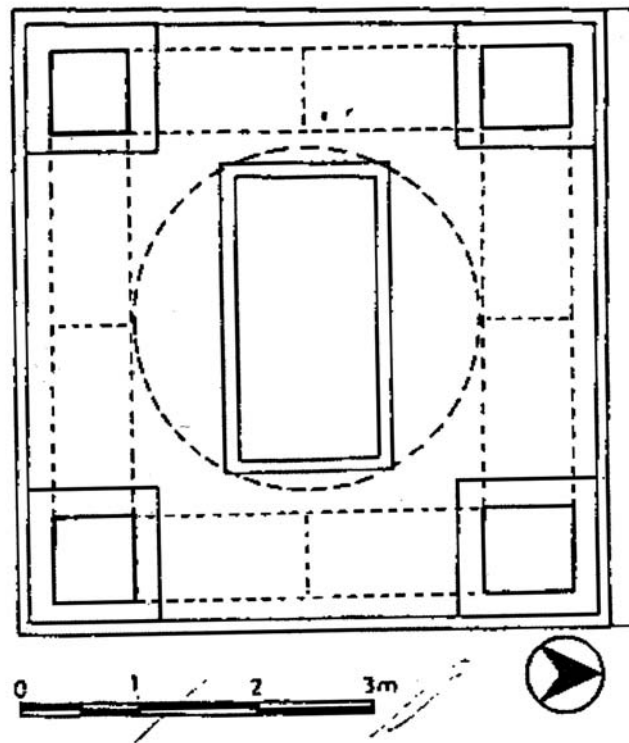
Şekil-3. Kesriye Kurşunlu Camii Türbesi(Eyice'den)

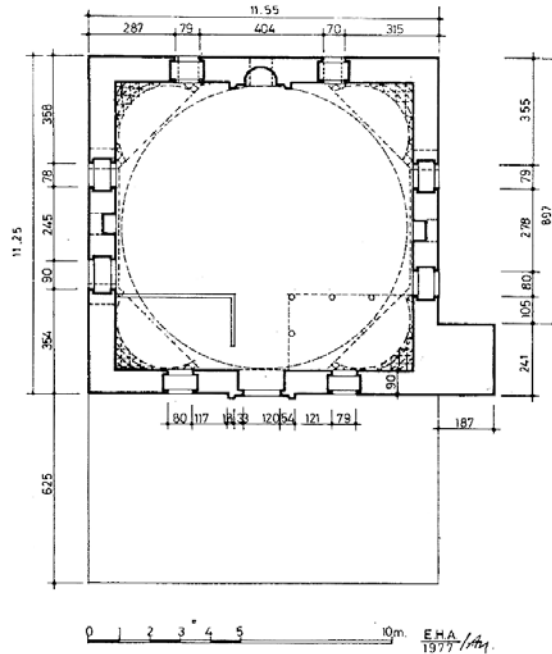
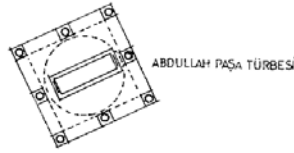
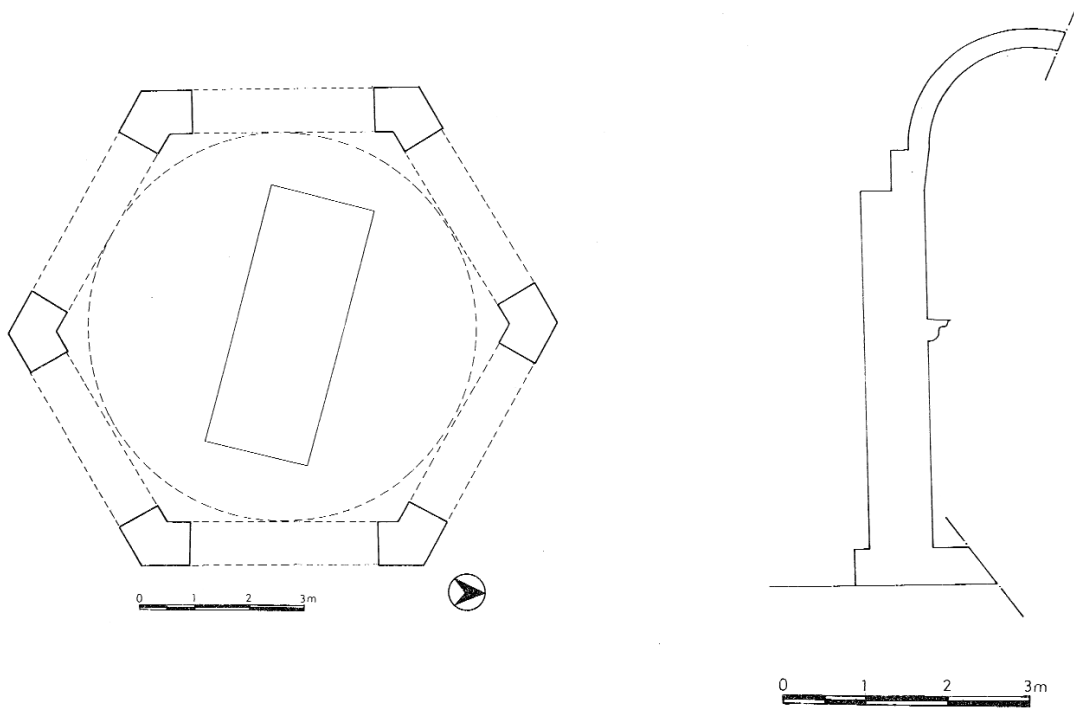
Şekil 4.Üsküp İbni Payko Türbesi(Özen'den)

Şekil-5 .Üsküp Şeyh Lütfullah Efendi Türbesi(İbrahimgil'den)

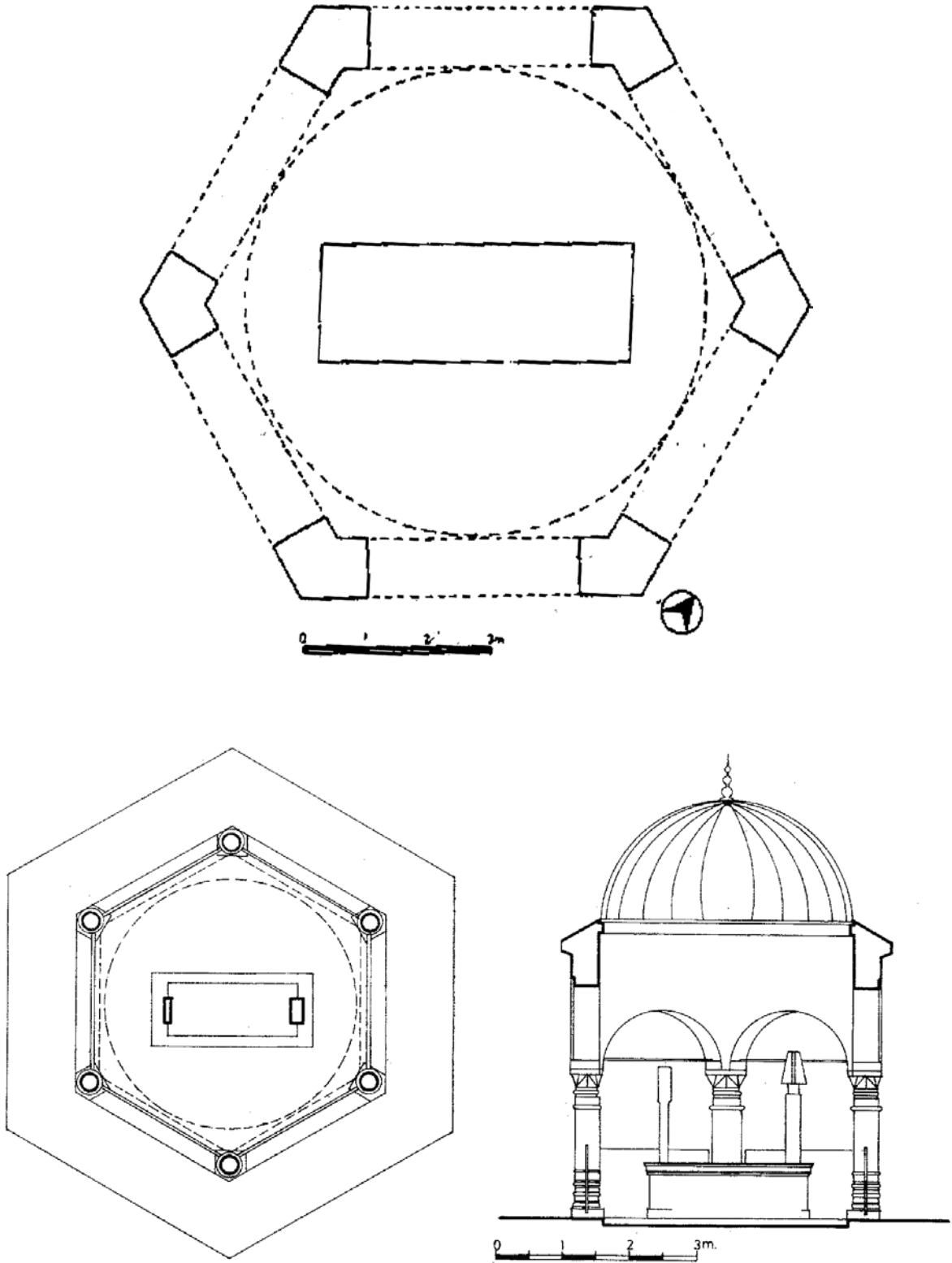

Şekil-6. Üsküp Kral Kızı Türbesi(İbrahimgil'den)

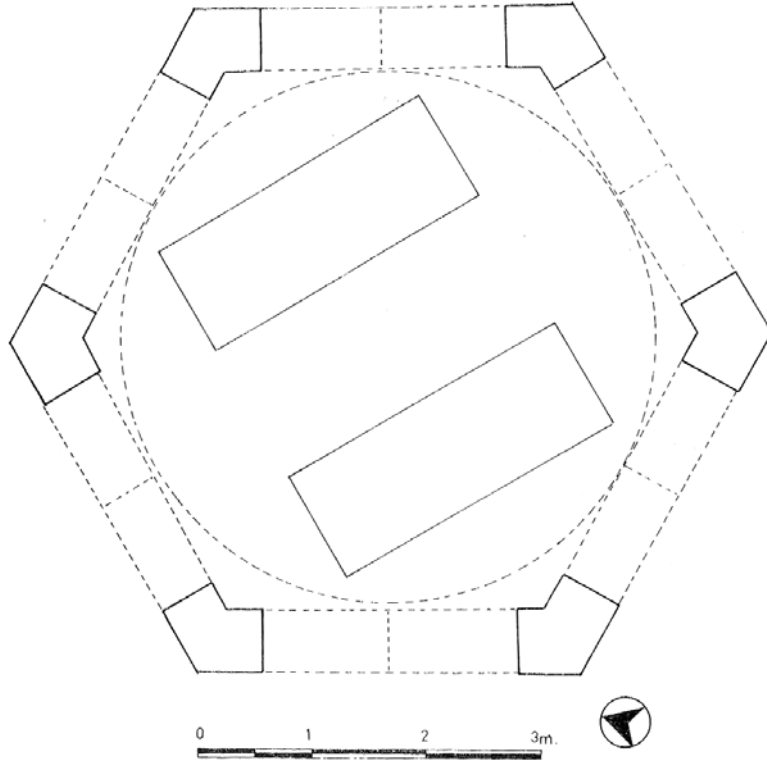

721. R.

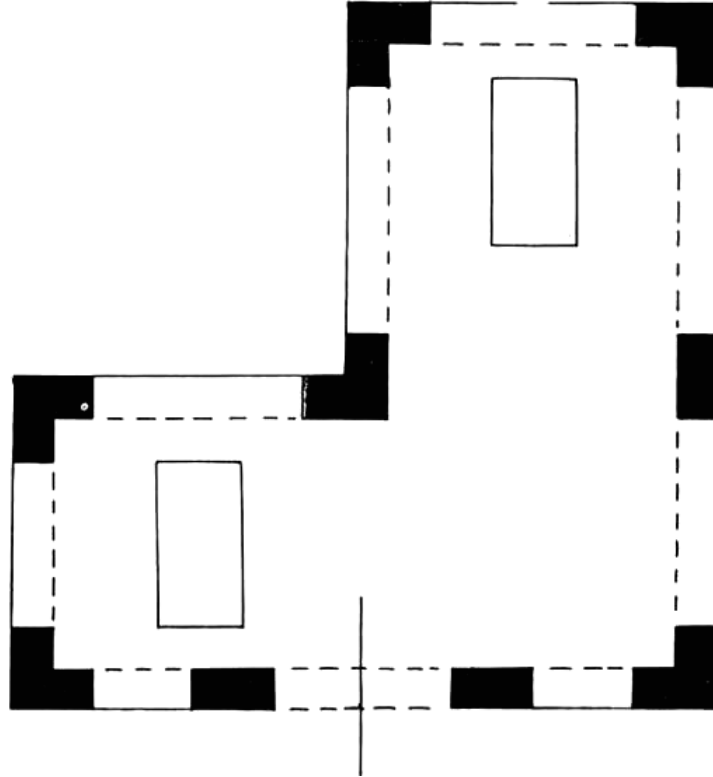
Şekil-7. Üsküp Hatuncuklar Türbesi (İbrahimgil'den)

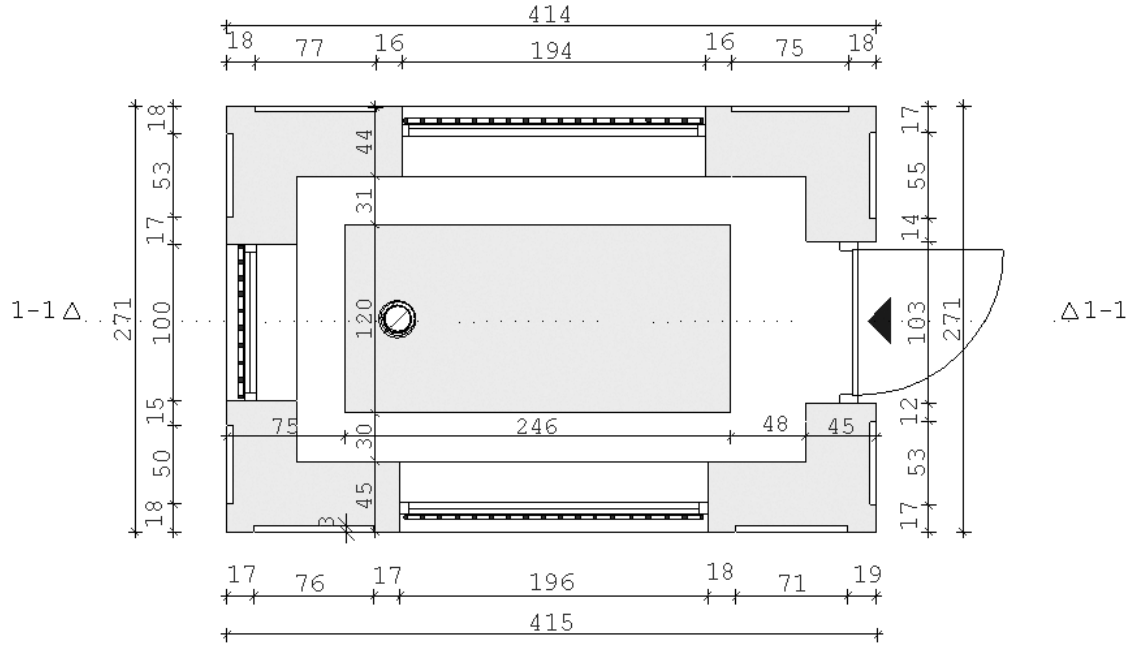
Şekil-8. Üsküp Ali Paşa Türbesi(Özen'den)

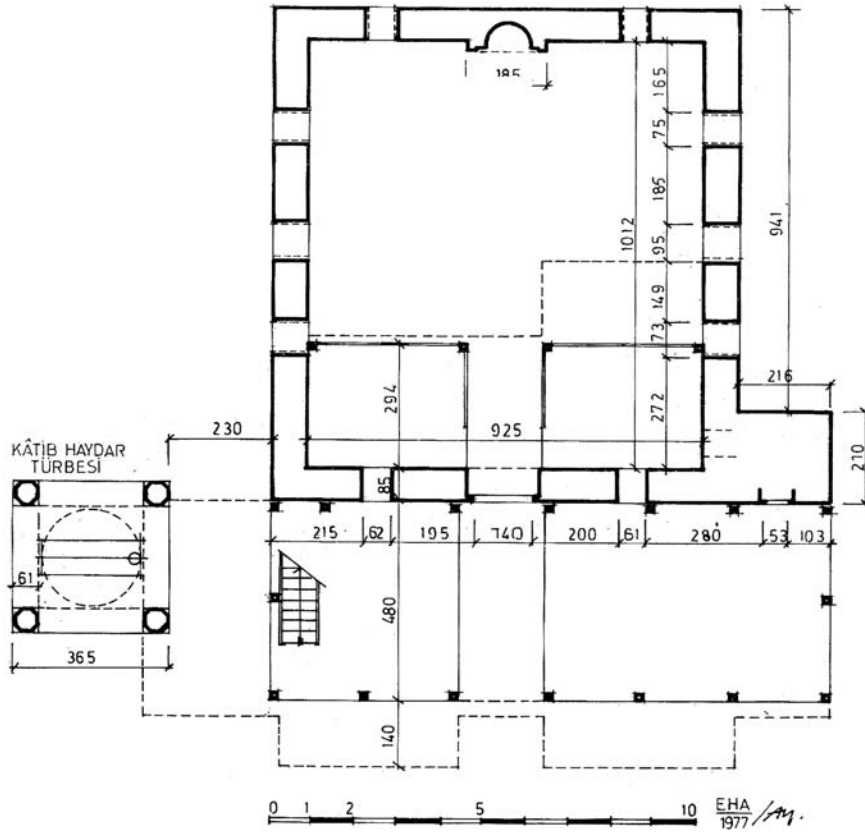
Şekil-9. Ohri Sinanüddin Yusuf Çelebi Türbesi (Eyice'den)

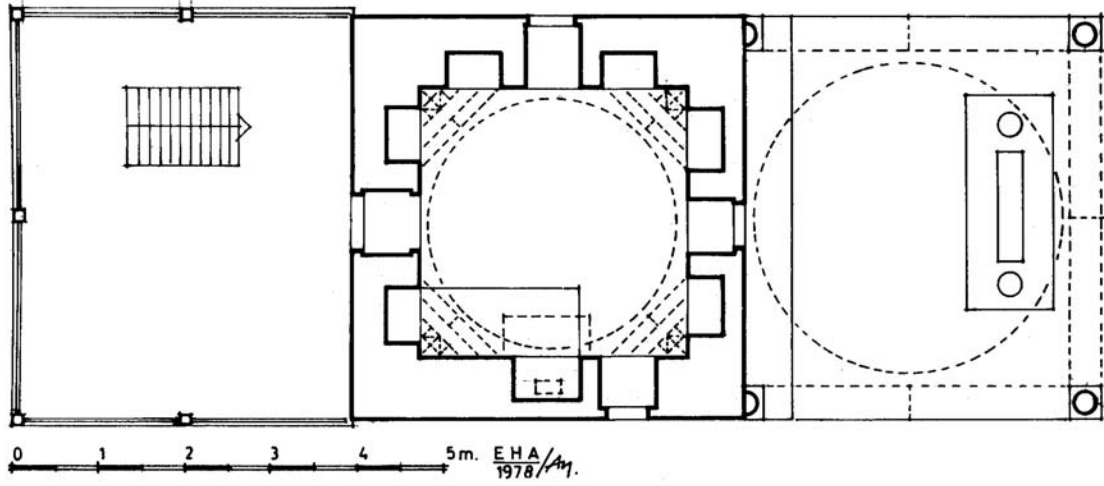
Şekil-10.-Prizren Rabiye Hatun Türbesi (Fikret Tikves, Jusuf Xhibo)

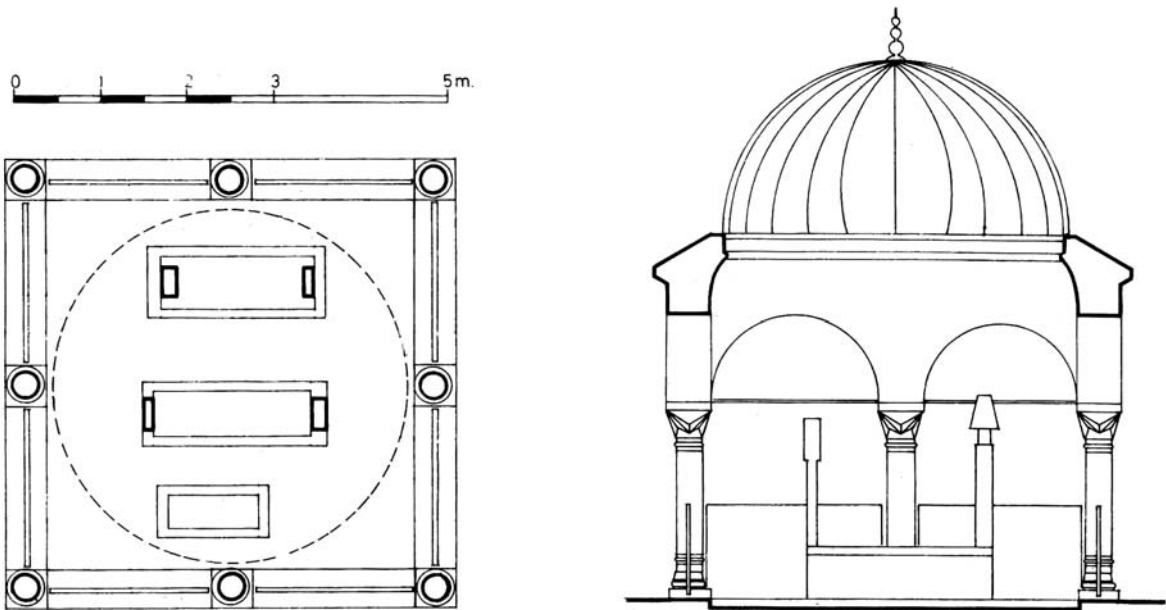
Şekil-11.Saraybosna Katip Haydar Türbesi (Ayverdi'den)

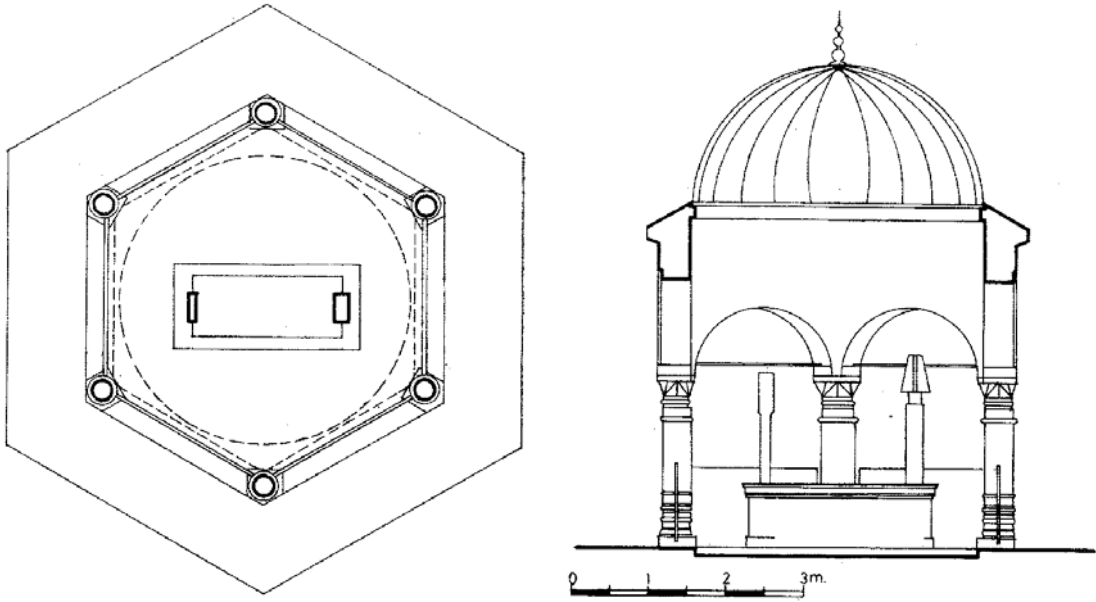
Şekil-12. Akhisar Şeyh Hasan Kâfi Türbesi (Ayverdi'den)

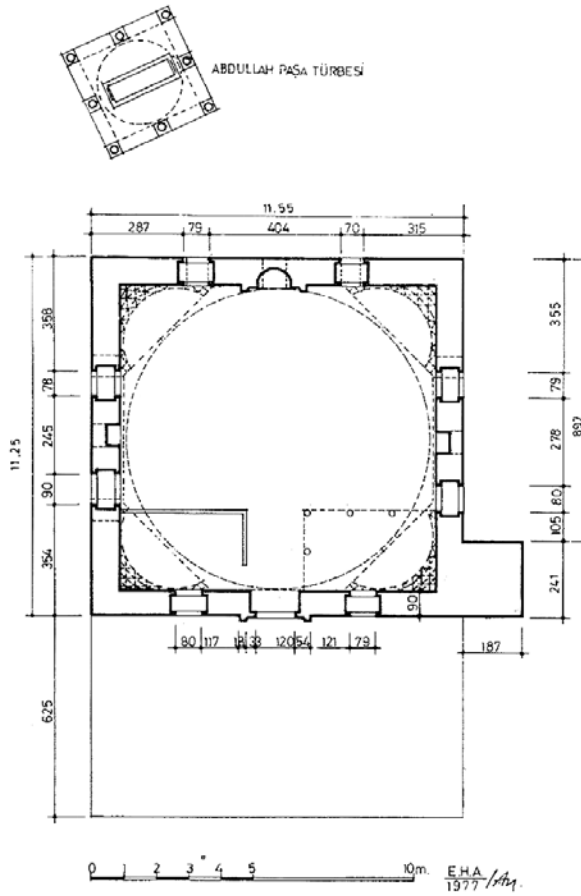
Şekil-13.Travnik Abdullah ve Celalettin Paşalar Türbesi(Ayverdi'den)

Şekil-14.Travnik Vezir Mustafa Paşa Türbesi (Ayverdi'den)

Şekil-15.Travnik Silahdar Abdullah Paşa Türbesi(Ayverdi'den)

Şekil-16.Hırvatistan İlok Açık Türbe(M.Emin Yılmaz)

İlog, Türbe

Rölöve-Çizim: Mehmet Emin YILMAZ, Mimar.

27.07.2005

